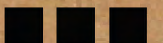

TÜRKİYE TASARIM KRONOLOJİSİ

KONUT

Bu çalışma Vitra ve Türk Serbest Mimarlar Derneği tarafından gerçekleştirilen

Vitra ađdař Mimarlık Dizisi Sunar:
GEÇ OLMADAN EVE DÖN
Konutun Serüveni Üzerine Bir Sergi

için **İpek Akpınar** ve **Funda Uz** tarafından hazırlanmıştır.

Sergi: İstanbul Modern, 31 Mayıs – 26 Haziran 2016
Küratör: **Cem Sorgu**
Koordinatör: **Pelin Derviş**
Araştırma asistanları: **Ceren Balkan** ve **Kerem Gani**

Çalışmanın ikinci sunumu

3. İstanbul Tasarım Bienali:
BİZ İNSAN MIYIZ?
Türümüzün Tasarımı
2 saniye, 2 gün, 2 yıl, 200 yıl, 200.000 yıl kapsamında
Studio-X İstanbul'un desteğiyle yapılmaktadır.

Editoryal destek: **Ceren řenel**, **Erim řerifođlu**
Grafik tasarım: **Selin Pervan**

GİRİŞ

Barınma serüveninin farklı hallerindeki toplumsal, ekonomik ve kültürel süreklilik veya kesintiler, mekanların görüntülerinde değil, anlamlarında gizlidir. “Nohut oda, bakla sofa” örneğinde olduğu gibi. Bu kanaatkar bakış ile idealimizdeki arasında, yaşanılan yer ile ilişkimizi tanımlayan toplumsal ve kültürel kodlar değişkendir. Barınak, hücre, mesken, apartman, konut, ideal ev, ikramiye evi, yazlık ev, yazlık site, toplu konut, sosyal konut, kooperatif, uydu kent, TOKİ, rezidans, kapalı site, güvenli site, köy-kent, kent-köy, eko-ev, akıllı ev, yeşil ev, sürdürülebilir ev... yaşam eksenlerinin dönüşen adları.

Bu dosya, aşağıdaki eksenler doğrultusunda hazırlandı:

- Yaşadığımız sürece bizim olan “LOJMANLAR”, eve çıkma hayali kurduran “YURTLAR” ya da zorunlu konukluk “AFET KONUTLARI”.
- İsmiyle müsemma, “GECEKONDU”.
- “İDEALİMİZDEKİ EV”in anlamı ve imgesi, yıllar içinde, olanaklar sınırında değişir; Şişli’de bir “APARTMAN”, Boğaziçi’nde bir “YALI” ya da ahşap bir “KONAK”, banka çekilişiyle hayali kurulan “İKRAMİYE EVİ”, evdeki ikinci anahtar “YAZLIK”, bugün ise “REZİDANS” ya da korunaklı/güvenlikli, yani “KAPALI SITE”de yaşama isteği.
- Barınma bir idealden öte zorunluluktur ve hayat şartları zorlaştıkça örgütlenmenin adı “KOOPERATİF” olur; “UYDUKENT” ise bir kent düşüdü.
- Devlet desteğiyle başlayan “SOSYAL KONUT”, “TOPLU KONUT” ve TOKİ.

EŞİKLER VE YASALAR

1826 İhtisap Nizamnameleri	Kumbara Seferberliği vasıtasıyla İş Bankası'nın Tasarrufu Teşviki	Memur Meskenleri İnşası Hakkında Kanun
1839 Tanzimat Fermanı	1930 Belediyeler Kanunu	1946 Türkiye Emlak ve Eytam Bankası'nın Türkiye Emlak ve Kredi Bankası'na dönüşümü
1844 Osmanlı'nın ilk nüfus sayımı	İlk Tasarrufu Teşvik ikramiyesi: İş Bankası'nın 1000 Türk Lirası ikramiye vermesi	Türkiye Emlak Kredi Bankası ile İstanbul Belediyesi ortaklığında konut yerleşimleri gerçekleştirmek amacıyla İstanbul İmar Limited Şirketi'nin kuruluşu
1847-48 Ebniye Nizamnameleri	1931 Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun kuruluşu	1948 Bina Yapımını Teşvik Kanunu
1854 Şehremanetinin kuruluşu	Belediyeler Bankası Kuruluş Kanunu	Türkiye İktisat Kongresi
1855 İntizam-ı Şehir Komisyonu'nun kuruluşu	1933 1. Beş Yıllık Sanayi Kalkınma Planı ve tekstil, kimya, seramik, cam ve çimento fabrikaları	1949 İhtiyarlık Sigortası Kanunu
1856 İslahat Fermanı	Belediye Yapı ve Yollar Kanunu	TBMM'de Maliye Bakanına banka ikramiyeleri hakkında soru önergesi verilmesi
1876 1. Meşrutiyet	Belediyeler İmar Heyeti'nin kuruluşu	Yüksek Öğrenim Öğrenci Yurtları ve Aşevleri Kanunu
1877 Belediye Kanunu	Esnaf konut kooperatiflerini desteklemek için Halkbank'ın kuruluşu	1950 Belediye Kanununa Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun
1908 2. Meşrutiyet	Sümerbank'ın kuruluşu	Sanayi ve Kalkınma Bankası'nın kuruluşu
1923 İzmir İktisat Kongresi	1934 2. Beş Yıllık Sanayi Kalkınma Planlarının hazırlanması	1950'ler Banka İkramiye Evleri furyası
Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu	Belediyeler İstimlak Kanunu	1953 Bina Yapımını Teşvik ve İzinsiz Yapılan Binalar Hakkında Kanun
1924-25 Türkiye'nin ilk imar planı olarak Ankara Carl C. Lörcher Planı	Nafia Bakanlığı'nın kuruluşu	Türkiye Emlak ve Kredi Bankası Kanunu'nda değişiklik
1924 René ve Raymond Danger İzmir Master Planı	1935 Belediyeler Kanunu'na Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun	1954 Mimarlar Odası'nın kuruluşu
1926 Emlak ve Eytam Bankası'nın kuruluşu	Etibank'ın kuruluşu	Mimari büroların sayısında artış
Türk Medeni Kanunu	Maden Tetkik ve Arama'nın (MTA) kuruluşu	1955 Banka Kredilerini Tanzim Komitesi'nce banka ikramiye çekilişlerine dair sınır ve ilkelerin belirlenmesi
1927 Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk nüfus sayımı	TC Ziraat Bankası'nın kuruluşu	İmar Kongresi
1928 Hermann Jansen Ankara Master Planı	1936 Şehirlerin İmar Planlarının Tanzimi İşlerine Ait Umumi Talimatname	1956 İmar Kanunu
Ankara'da İnşa Edilecek Vekalet ve Devair Binaları ile Memurin Apartmanları Hakkında Kanun	1937 Henri Prost İstanbul Master Planı	
	1944 İlk konut ikramiyesinin Yapı ve Kredi Bankası tarafından verilmesi	

1958 Bankalar Kanunu: Banka ikramiye çekilişlerinin kanuna tabi kılınarak düzenlenmesi	İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	Gecekondu Dönüşüm Projesi Uygulanacak Alanlarda TOKİ'ye İmar Planı Yapabilme Yetkisi Taniyan Kanun
İmar ve İskan Vekaleti'nin kuruluşu	Toplu Konut Fonu: Özel kuruluşların dahil edilme süreci	2005 Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu
1960 Devlet Planlama Teşkilatı'nın kuruluşu ile planlama dönemi	Yap-İşlet-Devret modelinin önünü açan anayasal düzenleme	Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenecek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun
1962 2. İmar Kongresi	1986 Toplu Konut Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	Belediye Kanunu
1965 Kat Mülkiyeti Kanunu	1987 Beyoğlu Restorasyon Planı	Mahalli İdare Birlikleri Kanunu
1966 Gecekondu Kanunu	1992 Belediye Arsaları Üzerinde Toplu Konut ve Kentsel Çevre Üretimi ve Kredilendirilmesine Dair Yönetmelik	2006 Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
1970 Banka Kredilerini Tanzim Komitesi'nin lağvedilerek görevlerinin Merkez Bankası'na devredilmesi	1996 Habitat II İstanbul Konferansı	Kurumlar Vergisi Kanunu ile vergi muafiyetlerinin kaldırılması
1973 Gayrimenkul ikramiyelerinin yasaklanmasıyla Banka İkramiye Evleri döneminin sona ermesi	2001 Türkiye Emlak Bankası Anonim Şirketi'nin bankacılık faaliyetleri dışında kalan mal varlıklarının ve bu konuda faaliyet gösteren iştiraklerindeki hisse paylarının, ticari gayrimenkulleri ile ihtiyaç fazlası gayrimenkullerinin tüm hak ve yükümlülükleriyle TOKİ'ye devredilmesi	2007 Toplu Konut Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun
1975 Bankaların yılbaşı çekilişi hediyelerinin beş çeşitle sınırlandırılması	Toplu Konut Fonu'nun yürürlükten kaldırılması	2010 Karayolları Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun
1976 Tüm ikramiye ve yılbaşı hediyelerinin kaldırılması	2003 Turizmi Teşvik Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	2012 Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun
1980 24 Ocak 1980 Kararları	Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu	Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi ve Hazine Adına Orman Sınırları Dışına Çıkarılan Yerlerin Değerlendirilmesi ile Hazineye Ait Tarım Arazilerinin Satışı Hakkında Kanun
1981 Toplu Konut Kanunu	Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu	On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun
1982 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	2004 Kooperatifler Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	
1983-87 Beş imar affı	Büyükşehir Belediyesi Kanunu	
1984 Her bir konut biriminin net alanı 150 metrekareye kadar olma şartıyla konut kooperatiflerine yapılan inşaat taahhüt işlerinin Katma Değer Vergisi'nden muaf tutulması	Arsa Ofisi Kanunu ve Toplu Konut Kanunu'nda Değişiklik Yapılması ile Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü'nün Kaldırılması Hakkında Kanun	

1. GEÇİCİ BARINMA

1.A LOJMANLAR

GEÇİCİ BARINMA BİÇİMİ OLARAK LOJMAN

Devletin toplumsal politikaları ekseninde lojman, kent içi ya da kent dışında, bir çalışma yerindeki teknik ve idari çalışanlara, işçi ve memurlara parasız ya da az bir ücret karşılığı, belirli bir süre için verilen konuttur. Lojman, kent içinde değilse, barınanların sosyal ve fiziksel tüm yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir yapılandırma. Lojman planlaması, geniş sanayi hamlesi içindeki genç Cumhuriyet'in önemli konularından biridir; yapı sektörünün henüz emeklediği bir dönemde modern yaşam modeli oluşturan devlet, ürettiği yaşam alanlarının kalitesiyle öncü olur.

Lojmanlar içindeki yeni mekansallık ve yaşam kültürü, yakınındaki kasabayı ve kasabalının yaşamını doğrudan etkiler. Zaman içinde üretimin ve buna bağlı olarak yapı ihtiyacının artışıyla, devlet eliyle üretilen lojmanlara aynı özen ve önem gösterilmez. Pek çok yerde, lojman ihtiyacı tip projelerle karşılanır. Tip projeler, fiziksel ve sosyal eksikliklerin yanı sıra, yapıldığı yerin mekansal niteliklerini ve karakteristik yapı örüntüsünü bozma yönünde etkili olur. 21. yüzyılın özelleştirme kanunları çerçevesinde devlet kamu kurum ve kuruluşlarının lojmanlarını satışa çıkarmaya başlar.

1932 KOZLU VE ÜZÜLMEZ AMELE EVLERİ

Türkiye'de işçilere yönelik uygulanan ilk yerleşkelerden biridir. Seyfi Arkan tarafından tasarlanan Zonguldak Maden ve Kömür İşletmeleri Amele Evleri Mahallesi (1934-36) ve Kozlu Kömür İşletmeleri Amele Evleri Mahallesi (1935) projeleri, erken Cumhuriyet döneminde işçilerin barınma sorununa çözüm getirmiş ilk büyük ölçekli ve kapsamlı konut kompleksleridir. Ekonomik, rasyonel ve kolay üretilmesi planlanan konutlarda topoğrafya ve zemin ilişkilerine önem verilir. İşçi, işyar, mühendis evleriyle, köy ve işçi çocukları için ilkokul ve tenis kortları, ayrıca bekar işçiler için bir yatakhane ve idare yapısı içeren tasarımı, Cumhuriyet ülküsünün getirdiği yeni yaşamın Anadolu'daki bir köye kurulan lojman yapısındaki karşılığıdır.

1964 EREĞLİ DEMİR ÇELİK TESİSİ LOJMANLARI

1964'te 4200 işçiyle çalışmaya başlayan Ereğli Demir Çelik Fabrikası için açılan yarışmaya ilgi büyük olur; değerlendirme sonucu jüri Yılmaz Sanlı, Yılmaz Tuncer, Vedat Özsan ve Güner Acar'dan oluşan grubun projesini birinci seçer. Jüri, "... manzaraya açık yerleşimin etap etap üretilebilirliği, çevre

bağlantılarının, yaya ve araç ulaşılabilirliğinin iyi çözülmesi, ekonomik eleman tipleşmesi, prefabrikasyona rağmen farklı yükseklikteki yapılarla monotonluğun önlenmesi"ni projenin başarısı olarak nitelendirir. İlk prefabrike beton panel konut sistemi uygulamasıdır.

1971 ETİBANK SEYDİŞEHİR ALÜMİNYUM TESİSİ LOJMANLARI

1969 yılında yapımına başlanan Seydişehir Alüminyum Fabrikası'nın lojmanlarının büyük bir kısmı, fabrika yapıları üretilirken tamamlanır. Dönemin Sovyet Rusyası'nda çizilen fabrika ve yerleşke projeleri, Çarmıklı ve Tokar İnşaat şirketleri tarafından uygulanır. Birbirinin güneşini, ışığını kesmeden, topoğrafyayla uyumlu bir şekilde yeşille dengelenir; farklı konut gruplarını içeren yerleşim planında, lokal, misafirhane, kuaför, berber, parfümeri, ekonomia (tüketim kooperatifine ait olan ekonomik market), kasap, gazete bayisi içeren alışveriş alanı, tenis kortları, yüzme havuzu, basketbol ve voleybol sahaları, sinema, pastane, mandıra, çocuk bahçeleri, lojmanların peyzaj düzenlemesini ve bakımını sağlayan sera, bekar lojmanı, işçi misafirhanesi ile tüm sosyal ve kamusal ihtiyaçlar karşılanır. İlk yerleşim planında yer almayan kreş, anaokulu ve ilkokul daha sonradan ilave edilir.

1980'ler

1980'den sonra yap-işlet-devret modeli ile yeni tesis ve işletmelerin kurulma olanağı, şehirler çevresinde küçük sanayi sitelerinin açılması yönünde özel sektörü teşvik eder. Zamanla işçi bulma sorunu ortadan kalktığı için; işçiyi fabrikaya bağlamak, nitelikli işgücü sağlamak amacıyla destekleyici çalışma koşulları oluşturmak ve fabrika çalışanları için yerleşke kurmak fikri önemini kaybeder. Birkaç istisnai örnek dışında ekonomik şartların değişimi ve niceliksel artış ile erken Cumhuriyet döneminin sağlamlık ve estetik değerler bakımından taviz vermeyen özgün örneklerinin kalitesi yakalanamaz.

1984 TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ LOJMANLARI

Paul Bonatz tarafından projelendirilen ve Anadolu konut mimarlığını referans alan ilk devlet mahallesi Saraçoğlu'nun ardından, kalabalıklaşan meclisin barınma ihtiyacına cevap verecek ve çağdaş konut gereksinimlerini karşılayacak yeni bir "devlet mahallesi" fikri ortaya konulur. Milletvekillerinin konut sorunu için, Behruz Çinici tarafından projelendirilen yapı kompleksi, Ankara, Oran yolu üzerinde konumlanır. 400 konut biriminin 25 hektarlık bir alana yayıldığı bu kompleksin

1. GEÇİCİ BARINMA

yapımı 1984 yılında tamamlanır. TBMM lojmanlarında “mahalle kavramının çağdaş bir yorumu” ve “geleneksel avlu-ev ilişkileri” temel kaynaklardır. 2003 yılında lojmanlar boşaltılır. Konut olarak satmak, arsa olarak satmak ya da yapıların yıkılarak yeniden imara açılması ihtimallerinin, ancak uzun vadede kazanç sağlayacağına karar verilir; lojmanlar iş yeri olarak satışa çıkarılır ve yıkılır. Kentsel ve toplumsal belleğin özgün bir elemanından ekonomik getiri uğruna vazgeçilir.

1994 ÇERKEZKÖY ATK LOJMANLARI

ATK Lojmanları, Han Tümertekin'in 1990'lı yılların ikinci yarısında ürettiği önemli yapılarından biridir. Üçer katlı iki kütlenin eğriselliği onları eklenemez, büyüyemez ve tek defaya özgü kılar. Bu tavır çevreyi oluşturan endüstri yapılarının temel özelliği olan, ihtiyaç halinde yeni yapıların eklenilebildiği biçimlenme/üreyebilme pratiğine karşıdır ve konutları ayrıştırır. Geçicilik-kalıcılık, hiyerarşik türdeşlik, tek çatı altında farklı yaşamlar, mimarın yapıyı tasarlayışındaki temel tartışma noktalarıdır.

1.B YURTLAR

1949 YÜKSEK ÖĞRENİM ÖĞRENCİ YURTLARI VE AŞEVLERİ KANUNU

Yüksek Öğretim Öğrenci Yurtları ve Aşevleri Kanunu ile “Yurt ve Aşevleri” konusu Milli Eğitim Bakanlığının yönetim ve sorumluluğuna verilir. 1950’de de özel ve tüzel kişilere ait yurtların açılmasına izin verilmesi ve denetlenmesi bu bakanlığın görevleri arasına alınır.

1961 YÜKSEK ÖĞRENİM KREDİ VE YURTLAR KURUMU

1961 Anayasasının 50. maddesinde “Devlet maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlamak amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar” hükmü yer alır. Bu hedefle, 22 Ağustos 1961 tarihinde hazırlanan kanun ile Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu kurulur. Farklı tarihlerde, çeşitli kararnamelerle Milli Eğitim Bakanlığı ile Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı olarak çalışan kurum 1983’te Başbakanlığa bağlanır. Başlatılan inşaat seferberliğinde beton prefabrikasyon teknolojisiyle İstanbul, Ankara ve İzmir’e ek olarak Edirne, Antalya, Bursa, Burdur, Konya gibi şehirlerde de çok sayıda yurt inşa edilir.

GEÇİCİ BARINMA BİÇİMİ OLARAK YURTLAR

Eğitim kurumlarının artışıyla birlikte, öğrencilerin barınma ihtiyacı önemli bir konu haline gelir. Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu, Başbakanlığa bağlı olarak 1961 yılında kurulur ve yüksek öğrenim gören, maddi olanaklardan yoksun öğrencilerin maddi yönden desteklenmesi amaçlayan tüzel kişiliğe sahip, özel hukuk hükümlerine tabi, özel bütçeli ve sosyal amaçlı hizmet veren bir kamu kurumudur. Kurumun en önemli işlevi, barınma ihtiyacını karşılamaktır. Zamanla artan talebe karşılık verilemez; bazı kurumlar kendi çalışanlarının çocukları için özel yurtlar inşa ettirir. Yurt yapıları birkaç istisna dışında, geçici bir barınma hali olması, kullanıcılarının genç ve düşük gelirli olması, talepkar olmaması nedeniyle nitelikli bir mimarlık diline sahip değildir.

ÇEMBERLİTAŞ KIZ YURDU

İstanbul’da 1960’lı yılların ikinci yarısında inşa edilmiş olan ve üç bloktan oluşan, orta avlusunda voleybol sahası bulunan, Yurtkur’a bağlı kız yurdu. Özellikle 1960’ların ikinci yarısında çok sayıda açılan ve günümüzde halen kullanılan yurtlar, dört-sekiz öğrencinin paylaşımlı olarak yaşadığı odalar, ortak kullanımlı ıslak hacimler, yemekhane, kantin, ütü ve çamaşır odası ve kimilerindeki spor alanları, kuaför vb. ile ortak yaşamın prototipleridir.

1966 MSB (MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI) TANDOĞAN ÖĞRENCİ YURDU

Şevki Vanlı-Ersan Gömleksizoğlu tarafından 1966 yılında Ankara’da, 400 öğrenci için, zemin ve birinci katta toplanan ortak bölümlerden ve yatak katlarından oluşmuş, ikisi erkek, biri kızlara ayrılmış, üç blok olarak tasarlanır. Kızılay Meydanı’ndan Tandoğan yönünde gelen eşit saçak seviyeli blok düzeni, meydana kademelerle yükselir. Yurdun bu dizgi içinde yerini alışı, yapının çevre oluşumuna katılmasını sağlar. Yapı yüksekliğince özel ritim ve armoniyle inen farklı taşıyıcıların yinelenmesi, tasarım dilini zenginleştirir.

2014 STÜDYO SANTRAL

Erginoğlu & Çalışlar Mimarlık tarafından 2014 yılında tasarlanan Stüdyo Santral Yurdu, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Silahtarağa Kampüsü’nde yer alır. İmar planında karar verilen 180 x 20 metrelik parsel boyutları, bina kütesinin de ince uzun bir dikdörtgen olmasını zorunlu kılar. Blok etkisi, yakın çevresindeki doku ve tarihi binalar göz önünde bulundurularak, dikeyde kendini tekrar eden kat bahçeleri ile kırılır. Zemin katında oluşturulan 20 x 10 metre genişliğindeki alan, hem bina girişlerini vurgular hem de binanın önu

ve arkası arasında bir geçiş sağlar. Aynı zamanda cadde girişinden bakıldığında arka tarafta kalan tarihi binanın rahatça algılanmasını sağlayacak görüş ve açıklıktadır. Cephe karakteri cephedeki doluluk boşluk analizleri, malzeme kararları, imar durumu ve işlevsel gereksinimler doğrultusunda, her odanın ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde kurulur. Pencerelede söve kullanılmaz; mevcut doku ile ilişki cephedeki ritim ve asimetri aracılığıyla kurulur.

1.C AFET KONUTLARI

CUMHURİYET KÖYLERİ

Erken Cumhuriyet döneminde, ekonomik, toplumsal ve kültürel reformların kırsal kesime de yayılabilmesi, kalkınmanın ve zenginliğin tüm topluma dengeli bir biçimde dağıtılması, üretebilen ve kendine yetebilen köy hedefi bazı pilot köylerde uygulanır. Mimarlık ölçeğinde bakıldığında, Cumhuriyet Köyleri Projesi'nin temelinde sağlam, standartlara uygun küçük konutlar yer alır. Rasyonel bir şekilde hızla inşa edilebilir özelliklere sahip olmaları öngörülür. Bu köy projeleri için düşünülen mekansal standardizasyon, teknik yapılabirlik, prefabrikasyon ve benzeri konular sonraları afet konutlarıyla ilgili tartışmalarda yeniden gündeme gelir.

1939 ERZİNCAN DEPREMİ VE TÜRKİYE

Yaklaşık 33.000 kişinin hayatını kaybettiği, 100.000'den fazla evin yıkıldığı ve Erzincan'ın neredeyse haritadan silindiği 1939 depreminin ardından Martin Wagner, Wilhelm Schütte ve Behçet Ünsal gibi öncü mimarlar harekete geçer. Depremlerdeki hasarı önleme ve standardizasyon açısından afet konutu konusu üzerinde çalışırlar; konu ve köy reformları arasında ilişki olduğunu savunurlar. Yukarıda belirtildiği gibi, Cumhuriyet Köyleri projesinin temelinde sağlam, standartlara uygun küçük konutlar yer alır.

1992 ERZİNCAN DEPREM KONUTLARI VE GÜÇLENDİRME PROJESİ

TOKİ'nin afet yönetimi ve yeniden yapılandırma alanındaki faaliyetleri 1992'deki Erzincan depremi ile başlar. TOKİ, doğal afetlerden zarar gören bölgelerde konut, altyapı ve kamu hizmetleri planlama, inşa etme, yenileme gibi çalışmalarda öncü bir rol alır. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü, deprem sonrası yeniden yapılaşma çalışmalarını başlatır, konut ihtiyacı; yörenin deprem ve iklim koşulları,

sosyal-ekonomik yapısı ve topografik özellikleri göz önünde bulundurularak tespit edilir. Proje kapsamında geleneksel yapım sistemiyle inşa edilen şehir tipi konutlar, tünel kalıp sistemiyle inşa edilen konutlar ve köy tipi konutlar üretilir. Türkiye'nin ilk toplu güçlendirme projesi olan Erzincan Deprem Konutları, yeni inşa edilecek yapılarda kullanılan yöntem ve standartların uluslararası normlara uyması bakımından öncül bir örnektir. Konutlar, deprem araştırma sonuçlarına dayanarak planlanır; mühendislik ilkelerine, yönetmeliklere ve uluslararası şartnamelere uygundur.

1999 MARMARA DEPREMİ VE KONUT

1999 Marmara Depremi, hem toplumun hem de ülkenin tüm kurumlarının bir afet karşısında ne kadar hazırlıksız olduğunu ortaya koyar. Ülke topraklarının %43'ünün deprem riski altında olmasına ve nüfusun çoğunluğunun birinci ve ikinci dereceden deprem kuşağında yaşamasına rağmen, 1999 depremine kadar deprem riskini azaltmaya yönelik politikalar ön planda değildir. Çözüm önerileri ve projeler, konu ile ilgili uzmanlar dışında, halkın, merkezi ve yerel yönetimlerin, üniversitelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve medyanın gündeminde yer almaz. 1999 depremi ülkenin en önemli sanayi potansiyeline ve en yoğun nüfusuna sahip bölgesinde meydana gelince ulusal ekonomiyi sarsar; 1992 Erzincan, 1995 Dinar, 1998 Adana depremlerinden daha çok dikkat çeker.

2000'LERDE TEHDİT OLARAK AFET

2011 Van depremi, sadece yaşanan kayıplar, yıkımlar ve sonrasında inşa edilmesi beklenen afet konutları açısından değil, kentsel dönüşüme zemin hazırlaması açısından da bir eşittir. 2012 yılında Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ile kentsel dönüşümün yasal altyapısı hazırlanır. Böylece deprem, özellikle büyük kentlerde, var olan yapı stokunun yıkımı için gerekçe olarak kullanılır. Kentsel merkezde, alt gelir grubunu yerinden etme süreci başlar. Üst gelir grubunun yaşadığı mahallelerde de kentsel rantın paylaşım aracıdır.

2. GECEKONDU

1950'ler

1980'den sonra yap-işlet-devret modeli ile yeni tesis ve işletmelerin kurulma olanağı, şehirler çevresinde küçük sanayi sitelerinin açılması yönünde özel sektörü teşvik eder. Zamanla işçi bulma sorunu ortadan kalktığı için; işçiyi fabrikaya bağlamak, nitelikli işgücü sağlamak amacıyla destekleyici çalışma koşulları oluşturmak ve fabrika çalışanları için yerleşke kurmak fikri önemini kaybeder. Birkaç istisnai örnek dışında ekonomik şartların değişimi ve niceliksel artış ile erken Cumhuriyet döneminin sağlıklı ve estetik değerler bakımından taviz vermeyen özgün örneklerinin kalitesi yakalanamaz.

GECEKONDUNUN BAŞLANGICI

Yeni kurulan fabrikalarda iş bulma ve büyük kentlerde yeni bir yaşam kurma hayaliyle başta İstanbul ve Ankara olmak üzere büyük kentlere yönelen kitleler, kamu/hazine arazilerine enformel olarak yerleşir. 1947'de İstanbul, Zeytinburnu'nda; 1948'de Ankara, Altındağ'da ilk örnekleri görülen bu enformel yerleşimlere devlet 1980'lere dek göz yumar. Yasalar, fabrikalara işçi lojmanı yapımını mecbur tutmaz ama yeni gelenlerin hazine arazilerine yerleşmelerini de engellemez, göz yumar. Hızlı ve plansız sanayileşme ve kentleşme politikaları doğrultusunda gecekondu yayılır. Bu politikalar kırsal alandan kentlere ve özellikle İstanbul'a yoğun şekilde işçi nüfusu göçüne neden olur. İstanbul'da tarım arazileri Haydarpaşa'dan İzmit'e, Sirkeci'den Silivri'ye, arazi spekülâtörleri tarafından küçük parsellere bölünüp satılır. Çevre yollarının ekseninde yer alan Zeytinburnu, Maltepe, Kağıthane gibi bölgelerde gecekondu alanları büyür.

İSTANBUL'DA GECEKONDULARIN YAYILMASI

Zeytinburnu, Gaziosmanpaşa ve Osmaniye (Bakırköy) 1950'lerden itibaren gelişen en büyük gecekondu yerleşimleridir. Sağmalcılar (Bayrampaşa), Esenler, Güngören ve Kocasınan (Bağcılar) 1955 sonrasında küçük parsellerde gecekondulaşmanın merkezleridir. Kağıthane'de, 1957'de Menderes operasyonlarıyla evlerinden olan insanları yerleştirmek üzere belediye, köy ihtiyar heyeti ile anlaşarak büyük arazileri 62,5 metrekarelik parseller halinde satar. Bu da, yeni göçlerle birlikte Çağlayan'da Harmantepe, Çeliklepe, Gültepe bölgelerine yasa dışı yapılaşmayı çeker. Ayrıca yine Çağlayan'da (Kağıthane) 1959'a kadar köy ihtiyar heyeti tarafından araziler küçük arsalar halinde parsellenip yeni gelenlere veya evsizlere tahsis edilir. Kavacık'ta (Beykoz) ve Çengelköy'de (Üsküdar) araziler, Türkiye Kredili İnşaat Müessesesi tarafından küçük parseller halinde bölünüp satılır ve konut üretilir.

1960-1980

1965 sonrasında yapılan yasal düzenlemeler belediye sayısını artırır, sınırlarını genişletir ve tarım arazilerinin, küçük parsellere bölünüp ayrı ayrı tapulandırılmaya başlanmasını ve satılmasını engeller. Belediye sınırları dışında küçük arsa üretimi, hisseli tapu yoluyla arazilerin parsellenip tek tapu üzerinden farklı hissedarlara satışıyla devam eder. Hisseli tapuda, bir arazinin hisse sahiplerinin kimler olduğu ve ne kadar bir alana sahip oldukları tapu üzerinde belli olsa da, her bir hissedarın arazideki payı ayrı ayrı tapuya tescilli değildir. 1970'lerde gecekondu inşası için, ortalama büyüklüğü 200-300 metrekare civarında olan arsalar bu yolla üretilir. Kentin yap-sat ve gecekondu üretimleriyle küçük parsellerde yoğunlaşması sürer. Gecekondu meta haline dönüşür.

GECEKONDULARIN YAYILMASI

Hisseli tapuyla kayıtlı parsel boyutları, Halkalı'da (Küçükçekmece) 120, Bağcılar'da 100, Esenler'de 150-200 metrekare arasında değişir. 1980 öncesinde, hisseli tapu ifrazının en yoğun olduğu ilçeler 4450 hektar ile Pendik, Tuzla, Maltepe ve Sultanbeyli'yi de içine alan Kartal ve 2138 hektar ile Küçükçekmece, Bahçelievler, Bağcılar ve Güngören'i de içine alan Bakırköy'dür. Eyüp (50 ha), Beyoğlu (85 ha), Beşiktaş (25 ha) gibi kentin merkezi ilçelerinde hisseli ifraz yok denecek kadar azdır; hisseli ifraz, Kartal ve Bakırköy gibi kentin çeperinde kalan, boş arazilerin yoğun olduğu yerlerdedir.

GECEKONDUYA GÖZ YUMAN DEVLET

1980 öncesinde sistem, toplumsal ve ekonomik anlamda genel bir uzlaşmaya dayalıdır. Girişimcinin üretebildiği, gelir düzeyi yüksek, çeşitli haklar ve sosyal imkanlarla donatılmış halkın tüketim olanaklarının arttığı ve devletin bu iç pazar ortamını sağlayıcı ve koruyucu rol üstlendiği bir ortam vardır. Bu sistemde, sanayicisinden küçük girişimcisine ve ücretlisine, toplumun tüm kesimleri varlıklarını ancak devletle ve birbirleriyle tam bir uzlaşma içinde olarak sürdürebilirler. 1960'lardaki imar afları ve Kat Mülkiyeti Kanunu gibi birkaç yasal düzenleme dışında müdahalede bulunmadığı için kentleşme küçük arsa sahibinin, küçük girişimcinin, vasıfsız işçinin küçük sermayesiyle gerçekleşme olanağı bulur. Kentsel rant, küçük sermaye ve örgütlediği diğer gruplar arasında eşitlikçi paylaşılabilir.

1980'ler

1980'lerde gecekonduların barınma sorunu olmaktan çıkar, metaya dönüşür. Gecekondular alanları hızla apartmanlaşır. 1940'ların sonlarından itibaren kentlerin büyümesiyle kent içlerinde yer kalan ilk kuşak gecekondular alanlarında büyük rant artışı gözlenir. Gecekondular sahipleri, mevcut yapıları ek yapıp kiralamak veya yıkıp yerine apartman yapmak suretiyle ranttan pay alırlar.

GECEKONDU ALANLARININ DÖNÜŞÜMÜNDE EN FAZLA ETKİSİ OLAN YASAL DÜZENLEMELER

Devlet, imar aflarıyla popülist bir politika izler; ekonomi politikalarının düşük gelirli sınıflar üzerinde yarattığı olumsuz etki, kentsel rantlardan gelecek gelirlerle telafi edilmeye çalışılır. 1984'te İmar ve Gecekondular Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun ile önceki yasalar gibi bir defaya mahsus olmak üzere, kaçak yapıları ve gecekondulara ruhsat ve kullanım izni verilir. Ancak kanun bir maddesiyle, gecekondular bölgelerinde, mevcut gecekonduların yıkılması suretiyle apartmanlaşmanın yolunu açar. Böylece yap-satçılık, çoğunlukla orta sınıflardan oluşan tabanını kaybeder; ama 1980'lerin ortalarında, ardı ardına çıkarılan imar aflarıyla yeniden yapılaşma sürecine giren eski gecekondular bölgelerinde varlığını sürdürür.

1982 İSTANBUL'DAKİ YAPI STOĞU

Kentin Eminönü, Beyoğlu, Şişli, Eyüp, Fatih, Beşiktaş, Üsküdar, Kadıköy gibi eski merkezlerinde; Maltepe, Kartal, Pendik ve Tuzla ilçelerinin E-5 karayolu üzerinde oluşan merkezlerinde, Ümraniye, Gaziosmanpaşa, Bayrampaşa, Güngören, Esenler, Kağıthane, Bağcılar, Bahçelievler gibi kentin eski merkezlerine bitişik olarak gelişmiş birinci kuşak ilçelerin merkezlerinde; Beykoz, Sarıyer ilçelerinin sahil köyleri ile kent genelinde yerleşmiş sanayi tesisleri etrafında, küçük parseller üzerinde yasal olan veya olmayan tekil yapılaşma ile seyrek olmakla birlikte, büyük parsellerde 100-300 birimlik toplu konut üretimleri izlenir.

2000'ler

2004 yılında çıkan yasa, TOKİ'yi gecekondular dönüşüm projeleri geliştirme, inşaat uygulamaları ve finansman düzenlemeleri yapma konusunda tam yetkili kılar. Artık TOKİ gecekondular dönüşüm projesi uygulayacağı alanlarda; mülkiyeti kendisine ait arsa ve arazilerden konut uygulama alanı olarak belirlediği alanlarda; valiliklerce toplu konut iskan sahası olarak belirlenen alanlarda, çevre ve imar bütünlüğünü bozmayacak şekilde her tür ve ölçekteki imar planlarını yapmaya, yaptırmaya ve tadil etmeye yetkilidir. Üç ay içinde ilgili kurum tarafından onanmayan planları yürürlüğe koyma yetkisi de TOKİ'nindir. Gerçek ve tüzel kişilere ait arazi ve arsaları ve bunların içinde veya üzerinde bulunan her türlü eklenti ve yapıları kamulaştırma yetkisi de TOKİ'ye verilir.

ÇIKMACILAR

Yapıya ait hurdanın yeniden kullanıma sunulduğu alanlar olarak tanımlayabileceğimiz çıkmacılar, İstanbul'da 20. yüzyılın özellikle ikinci yarısındaki enformel kentleşmeyle başlar; 2000 sonrası, küreselleşme dinamiklerinin etkisiyle kentleşmenin arakesitinde yer alır. Çıkmacılar, yapı enkazından kurtarılan pencere, kapı ve vitrifiye gibi yapı elemanlarının biriktiği ve yeniden dolaşıma sokulduğu yerlerdir. Gecekondular, kentsel dönüşüm ve mahalle yıkımları ile ilişkilenen bu hurdalıklar, kentin çeperlerinde yer alan semtlerde karışımıza çıkar.

– Onur Ceritoğlu

3. İDEALİMDEKİ EV

GEÇ OSMANLI – ERKEN CUMHURİYET

GEÇ OSMANLI DÖNEMİNDE MODERNLEŞEN YAŞAM

Osmanlı'nın kapitalizm ve moderniteyle tanıştığı, ticaret ile kapitalin yoğunlaştığı, farklılık ve çeşitliliklerin egemen olduğu 19. yüzyıla denk düşen hızlı modernleşme sürecinde, devletin merkezi gücünü artırma ve emperyal merkezi yeniden inşa etme çabaları vardır. Çelişkilerle dolu bu süreçte Osmanlı aydınları ve bürokratları Avrupa'nın medeniyetini ve teknolojisini alırken kültüründen uzak durmak isteseler de, yeni düzenlemeler, açılan kurumlar ve yurtdışında yetiştirilen insanlar, merkezin dağılmasına, kültürlerin karışmasına, modernitenin, yeni yaşam ve tüketim biçimlerinin ülkeye sızmasına, diğer bir deyişle melez, eklektik, farklı olanın ortaya çıkışına öncülük eder.

Emperyal kent, dış alım ve liman işlevlerinin önem kazanmasına bağlı olarak transit ticaretin getirdiği yüksek kapital ve nüfus artışıyla zengin, kozmopolit ve dinamik bir platformdur. Birbiri ardına kurulan yabancı şirketler ve bu şirketlerde çalışmak üzere şehre gelen yabancılar, göçmenler ve sığınmacılar kozmopolit yaşam örüntüsünü oluşturur. Söz konusu yabancı ve etnik grupların rolüyle kurulan ilk belediyenin ve hizmetlerinin kurumsallaşması, altyapı çalışmalarının başlatılması, ulaşımın kara ve denizde ilerlemesi ve tabii limanın gelişimi, her emperyal başkent gibi bir tüketim merkezi olan payitahtın mekansal dönüşümünde önemli öğelerdir.

19. yüzyılın ortalarından Birinci Dünya Savaşı'na kadar süren dönem, zaman ve mekan deneyiminin yeniden yapılandığı iki zaman diliminden biridir. Treni, tüneli, elektrikli tramvayı ve köprüsüyle İstanbul, radikal bir mekansal ve toplumsal dönüşümüne girer. Diğer bir deyişle Avrupa'daki tren, buharlı gemi, tünel, sanayi sergisi, havagazi, sokak aydınlatması, atlı tramvay, apartman, pasaj, park, üniversite, müze, tiyatro gibi, 19. yüzyılın teknik ve kültürel gelişimini simgeleyen yeniliklerle ve prestij kurumlarıyla küçük bir gecikmeyle de olsa buluşur. Bu çerçevede, yüzyılın ikinci yarısında başkentten kozmopolit niteliği, Avrupa merkezli dünya kapitalizmiyle bütünleşme sürecine paralel olarak daha da belirginleşir. 19. yüzyıldan 20. yüzyıla geçerken yeni semtlerle kentin makroformu büyür, varıl semtlerde yeni yaşam biçimleri oluşur. Çoğul kimlikli imparatorluk merkezinde, kışkırtıcı imgeler durağan yaşamları peşinden sürüklemeye potansiyeli taşır.

MEKANLAR VE ÜSLUPLAR

Mimaride kozmopolitlik, melezlik hamleleri iç içe geçer; melez imgeler dışa vurulur. Hem Avrupa'da hem de denizaşırı kolonilerde mimarlığın kimlik arayışları için kullanıldığı, *revivalism*'lerin, melez üslupların ve ulusal üslup arayışlarının var olduğu bir dönemdir bu. Melez imgelerden ve çoklu kimliklerden beslenen mimaride farklı üslupların gündeme gelmesi, apartmanların inşa edilmeye başlaması, yeni semtlerin oluşması, Boğaziçi boyunca sefaret ve üst bürokrat grubun malikanelerinin yer alışı "zaman-mekan sıkışması ve görseelliğin patlaması"na denk düşer. Kent fiziksel anlamda kabuk değiştirir; ahşap binaların yerine inşa edilen "modern" kagir yapılar ve diğer yeni bina tipleriyle kentin görünümü değişir. Farklı estetik ve kültürel pratikler, yapısal çevrede ve konutta nefes bulur.

YENİ KONUT PLAN VE TİPLERİ

Tarihi Yarımada ahşap konutları, bakımsız yapıları ve yangın yerleriyle eskiyi simgeler: Köhnedir, ıssızdır; artık bir deneyim nesnesi değildir. Nüfusunun yoğunlaşmasına rağmen ihmal edilir. Kentin sınırları yeni semtlerle genişler, yeni varıl mekanslarda yeni ve cazip bir yaşam başlar. Yolların genişletilme ve yangın yerlerinin izgara düzende planlama kararları alınır. İmara yeni açılan bölgelerdeki ve yangın alanlarındaki parselleme çalışmalarında konutların oturma alanları küçültülür. Evlerin planları ve morfolojik tipleri değişime uğrar, avlu ve hizmet birimlerine ayrılmakta olan giriş katları yaşam alanları olarak yeniden düzenlenir. Konutlara girişin sağlandığı avluların ortadan kalkması sonucu, ana giriş evin içinden olmaya başlar; kentler yeni bir konut tipi olarak sıra evlerle tanışır. Başkentte, ulaşımın gelişmesiyle kent çeperlerinde prestijli konutlarının inşa edildiği alt-kentler oluşurken, İstanbul'da arzu nesnesi apartmanların merkezi melezleşen Galata'dır.

SAYFİYE

Serin ve hafif bir yaz evi, Osmanlı emperyal kentinin olmazsa olmazlarından. Özellikle 19. yüzyılda yüzünü Batı'ya dönen Osmanlı bürokrat ailelerinin ve ticaretle zenginleşen yeni sınıfın ve tabii Levanten ve üst gelir grubu yabancıların tercihleri, merkeze yeterince uzak ama ulaşılabilirlik sınırları içindeki Boğaziçi'ndeki, Yeşilköy'deki ve Moda'daki sayfiyelerdir.

BOĞAZİÇİ'NDE SAYFİYE YAŞAMI

Boğaziçi yalnızca konutlarda kullanılan malzemeyle değil, kentsel çevreleri, yaşam tarzları ve tüketim alışkanlıklarıyla da diğer İstanbul bölgelerinden ayrılır. Varsıl yaşamın dışarıya yansıyan yüzü, görkemli köşkler, yalılar ve bakımlı bahçelerdir. Yalıların mimarisi, iç mekan organizasyonları, bahçeleri ve buradaki toplumsal yaşam ince bir zevkin, estetik anlayışının ve yaşam kalitesinin uzantısı olarak yorumlanabilir. Osmanlı başkentinde yapı faaliyetlerinde etkin olan yabancılar ve kente yerleşen Levantenler, inşa ettirdikleri yapılarda kültürel pratiklerini ve estetik beğenilerini yansıtır; yüzyıl sonundaki çokuluslu Osmanlı toplumunun beğeni çeşitliliğini mimariye aktarırlar. 18. yüzyılın ahşap sarayları, 19. yüzyılda Fransız ve İtalyan kökenli mimarların da etkisiyle Batı estetiğinden yansımalara giderek daha fazla sahne olur. Yüzyılın sonunda yeni dokuyu oluşturan yapılar artık yeni bir geleneğin temsilcileridir.

19. YÜZYIL SONU – 20. YÜZYIL BAŞI APARTMANLAR

19. yüzyılın ortalarından itibaren yaygınlaşan konut tipi apartmanlar, modernleşen kent yaşamında sahip oldukları konfor koşulları ile üst sınıf gelir grubu kullanıcılar için bir tür arzu nesnesidir. Çekim alanına dönüşen Pera'daki apartmanlar dünyevi zevklerin, paranın, melez ve kozmopolit yeni yaşamın mekanlarıdır. Sakinlerinin bir bölümü; İstanbul'da iş yapan ve burada yaşayan Levantenler, Osmanlı veya yabancı işadamlarıdır. Apartmanlar dört, beş veya altı katlı, yığma inşaat tekniği ile yapılmış, duvarları sıvalı tuğla, döşemeleri ise ahşap veya demir putrelli yapılardır. Mekan organizasyonunda, ortak yaşam alanı, dört yatak odası, bir ana dağılım mekanı ve servis birimleri bulunmaktadır. Bu daire planları, arsanın şekline göre farklılık göstermekle birlikte, ön cepheye bakan bölüm ortak kullanım alanına; arka cepheye bakan bölüm ise mahremiyeti yüksek tutulan yatak odalarına ayrılmaktadır.

1877 SURP AGOP EVLERİ

Devlet yardımı almayan tüm cemaat kurumları gibi Surp Agop Hastanesi de (İstanbul) varlığını sürdürürebilmek için gelir kaynakları üretmek zorunda kalır. 1869 ile 1883 yılları arasında, Pangaltı'da, hastanenin önündeki caddeye 10 kagir ev ve 6 dükkan inşa edilir; bunlardan elde edilen gelirin bir kısmı ile öğrencilere burs verilir. Vakıf, 1905'ten itibaren Elmadağ Caddesi üzerinde 25 bina daha yaptırır. Bu binalar, 1957 yılında şehrin güzelleştirilmesi kapsamındaki Menderes imar operasyonları sırasında vakıf yönetimi tarafından yıktırılıp yeniden inşa ettirilir.

1893 BARNATHAN (HALİL-HAMİT) APARTMANI

Barnathan Apartmanı, 1892-1893 yıllarında döneminin benzeri "kira apartmanları" gibi dairelerinden kira geliri elde etmek üzere Barnathan ailesi tarafından yaptırılır. Galata'da, üç sokağa cephesi olan yayvan U biçimli bir plana sahiptir. Beş katlı kagir yapıda üç bağımsız giriş bulunur; bu üç girişten ulaşılan ikişer daire ile her katta altı daire yer alır. Zengin bezemeleri olan yarım daire kemerli giriş kapıları üzerindeki bölümde ve binanın köşe kısımlarındaki çıkmalarda Fransız tipi balkonlar yer alır. Üstteki dört kat geniş çıkıntılı siltmeler ile ayrılmış, basık kemerli pencereler düzenli bir dizi şeklinde yerleştirilmiştir.

– Ufuk Demirgüç

1895 DECUGIS EVİ

Beyoğlu'nda lüks Fransız malları satan Levanten Décugis ailesi için, 1895'te mimar Alexandre Vallauray (1850-1921) tarafından tasarlanır. Meşrutiyet Caddesi üzerinde bir mağaza katı ve üstünde 3 kat olarak tasarlanan yapı, daha sonra iki kat ilave edilerek altı katlı hale getirilir. Décugis Evi'nin girişi Nergis Sokağı üzerindedir. Cephenin giriş katı taş kaplı, diğer katlar sıvalıdır. Neo-klasik, neo-rönesans ve neo-barok özellikler taşır. Bina köşelerinde iki kat yüksekliğindeki pilastırlar birinci kat döşemesi ile saçak silmesi arasında uzanır. Cadde cephesinde iki kat yüksekliğinde bir çıkma yer alır. Köşe binanın iki cephesi ve her üç katında basık kemerli, yarım daire kemerli, üçgen alınlıklı, düz atkılı farklı tip pencereler kullanılır. Bina cephesindeki bezemede klasik başlıklar, meander motifler, rozetler, grifon ve masklar bulunur.

1910 BOTTER APARTMANI

Art Nouveau tarzının İstanbul'daki başyapıtlarından olan Botter Apartmanı, döneminin önemli mimarlarından İtalyan Raimondo D'Aranco (1857-1932) tarafından 19. yüzyıl sonlarında emperyal başkente göç eden Hollandalı modacı Jean Botter ve ailesi için çok katlı kagir konut ve işyeri olarak tasarlanır. Yedi katlı yapının ilk iki katı ülkenin ilk modaevi için, diğer katları ise ailenin yaşam alanı olarak projelendirilir. Beyoğlu'nda ana ekseninde yer alan taş kaplamalı yapının cephesi Viyana *Art Nouveau* çizgilerini yansıtabilecek şekilde çiçek ve insan başı figürleriyle; girişi bitkisel motiflerle ve kabartmalarla bezelidir.

3. İDEALİMDEKİ EV

1916 (?) VEDAD TEK EVİ II

Osmanlı'nın son dönemlerinde Birinci Ulusal Mimari Akımı'nın ve Erken Cumhuriyet döneminin önde gelen mimarlarından Vedad Tek (1873-1942) tarafından Nişantaşı Valikonağı Caddesi'nde kendi evi olarak tasarlanır. Köşe parselde konumlanan yapı mimarlık tarihimizin başyapıtları arasındadır. Yapının inşa tarihine dair farklı veriler vardır. Yapı, dönemler içinde bizzat mimarı tarafından bazı mekansal değişiklikler geçirir. Günümüzde kentin işlek eksenlerinden biri üzerinde lokanta ve benzeri işlevlerle yaşamına devam etmektedir.

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ

CUMHURİYETİN MODERN KENTİNİN PLANLANMASI VE KÜBİK EV

1923-1928 arası yoğun hukuk, kültür ve eğitim reformları yapan Genç Cumhuriyet'in asri yaşam ülküsü, yabancı uzmanların projelendirdiği modern kent planlarına yansır. Erken Cumhuriyet döneminde, ülke genelinde kent mekanını özel teşebbüsten çok devletin girişimleri şekillendirir. Ankara için uygulanamayan 1924-1925 Lörcher Planı, ardından 1928 Hermann Jansen Planı ile ardından 1937 Henri Prost İstanbul Planı ile merkez yönetimin laik yaşam talebi mekansallaşır. Bu master planlarının konut bölgelerinde, yeni modern yaşam için bahçe içinde kübik evler öngörülür.

Kıta Avrupası'ndan gelen yabancı mimarlar hem mimarlık okullarında rol alırlar hem de seçkin modern meslek pratiği örnekleri verirler. Aynı dönemde, bu yabancı mimarlar arasında öne çıkan Türk mimarlar da özgün eserler üretirler. Yükselen Türk burjuvazisi, hem yabancı hem Türk mimarlara iş verir, modern aile evlerini ya da apartmanlarını tasarlattırır.

CUMHURİYET ÜLKÜSÜNÜN MODERN MİMARLIĞI

Modern toplumun bütün gerilimlerinin yansıdığı bir alan olarak gündelik hayat, gelenek ile yeniliğin, yeni zamansal alışkanlıkların kabul ya da reddinin tartışıldığı bir sahnedir. Bu sahnede mimarlık, modernizm ile gündelik yaşamı donatan, kurgulayan, değiştiren devrimsel bir nitelik kazanır. Modern mimarının, daha çok günışığı ile "demokratik", serbest plan ile "özgürlükçü", geçirgen ve hafif ile "yeni olma" özellikleri ve halleri, Cumhuriyet'in devrimci yapısıyla da ortak bir paydada buluşur. Akılcı, rasyonel kimliğin, çağdaş bir yaşamın temelleri atılarak kurulan bir ülkede, mimarlığın Cumhuriyet ideolojisinin bir parçası olarak kabul görmesi şaşırtıcı değildir.

Bu bağlamda, tüm ülkenin hızlı bir yapılaşma süreci içine girdiği Erken Cumhuriyet döneminde, kamu yapılarının tasarımında yabancı mimarların tercih edilmesi, genç Türk mimarların ilgisini konut mimarisine yöneltir.

İSTANBUL'DA KONUT

Erken Cumhuriyet döneminde konut inşaatında çağdaş betonarme teknolojisi yaygınlaşır; ancak tarihi yarımadada hala iki katlı geleneksel tasarımlar uygulanmaya devam eder; Anadolu yakası, Adalar ve Boğaz bölgesinde genellikle bahçeli villalar yer alır. Kadıköy'de ve özellikle yeni açılmış olan Bağdat Caddesi'nde modern ve rasyonel çizgiye sahip apartmanlar inşa edilmeye başlanır. Bu yükselen yeni yapılaşma biçimi, Cumhuriyet döneminin değişen ekonomik koşullarını ve konut anlayışını en iyi örnekleyen gelişmelerden biridir.

APARTMANLAŞMA

Modern yaşam biçiminin ve kültürel değişimin simgesi olarak görülen apartmanın Türkiye'deki evrimi farklı bir yol izler. Apartmanların egemen konut tipini oluşturması, toplumda yerleşik bir konut yaşamı biçimi tercihi sebebiyle değil, sermaye azlığı, altyapıya sahip arsa yokluğu gibi nesnel koşulların zorlaması sonucudur. İstanbul Cumhuriyet'in ilanından sonra yoğun bir konut faaliyetine sahne olur. Öncelikle Gümüşsuyu, Ayaspaşa, Talimhane, Cihangir gibi Taksim'e yakın bölgelerde, arkasından Şişli, Teşvikiye, Nişantaşı, Kurtuluş, Bomonti'de, Anadolu yakasında Kadıköy, Mühürdar ve Moda'da dönemin ruhunu, asri yaşam ülküsünü ve yükselen Türk burjuvazisini yansıtan birçok apartman yapısına rastlanır.

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÖZGÜN APARTMAN ÖRNEKLERİ

Dönemin konut mimarlığında farklılaşan üslupsal uygulamalar izlenir. Apartman üretiminde başlangıçta neo-klasik, bazen neo-barok olarak adlandırabilecek geleneksel üslupları sürdüren gayrimüslim mimarların ağırlığı gözlenir. Modernleşme başlangıcında, kamusal yapılarda pek görülmeyen özgün *Art Nouveau* ve *Art Deco* örneklerle özellikle Gümüşsuyu ve Talimhane'de rastlanır. 1930'larda dönemin baskın yaklaşımı olarak sunulan modern konut örneklerine de rastlanır. 1940'larda geleneksel mimarlığın ağırlık kazandığı ve neredeyse muhafazakar denilebilecek bir yaklaşımın egemen olduğu görülür. Sedat Hakkı Eldem ve Emin Onat ikilisinin yapıtlarında görülebileceği gibi, daha sonra "ulusal" olarak adlandırılacak geleneksel konut mimarlığına dayalı yerelci bakış,

1 - VEDAD TEK EVİ II, VALİKONAĞI, İSTANBUL
Mimari: Vedat Tek
Kaynak: Pelin Derviş ve Suha Özkan Koleksiyonu

2 - VEDAD TEK EVİ II, VALİKONAĞI, İSTANBUL
Mimari: Vedat Tek
Fotoğraf: Pelin Derviş

3. İDEALİMDEKİ EV

dönemi simgeleyen yapılarla öne çıkar. Bu dönemde yapı programlarında da gelenekselci bakışın etkileri görülebilir.

Adil Denктаş'ın Gümüşsuyu'ndaki Tüten Apartmanı, erken modern mimarlığın ekspresyonist çizgiler taşıyan ilginç bir örneği olarak dikkat çeker. Erken dönem Cumhuriyet mimarlığında Adil Denктаş, Arif Hikmet Holtay, Seyfi Arkan, Zeki Sayar ve Rebiî Corbon apartman yapılarıyla dikkat çeken isimler olarak sayılabilir. Modern mimarlık, popüler kültüre kübik mimarlık olarak yansır. Savaş yıllarında ise "İkinci Ulusal" olarak tanımlanan daha yerelci bir mimarlık etkin olur. Bu listeye Sedad Hakkı Eldem, Rüknettin Güney ve Emin Necip Uzman'ın isimleri eklenebilir.

1932 CEYLAN APARTMANI

1930'lar sonrasında apartman yapılaşmasının önemli bölgesi Talimhane'de, Taksim Gezisi'ne bakan Cumhuriyet Caddesi üzerinde konumlanan ve Sedad Hakkı Eldem'in tasarladığı Ceylan Apartmanı döneminin en özgün tanıklarından biridir. Zemin katında dükkanlar ve her katta tek dairenin bulunduğu köşe parseldeki binanın konumlanışında gün ışığı ve manzara gibi etkenler göz önünde tutulur. Girişi ana cadde üzerinde konumlanan yapının girişinde ve dairelerin önemli mekanlarında gizli ışık için çift tavan sistemi yer alır.

1935 ÜÇLER APARTMANI

İstanbul Gümüşsuyu'nda Akar Palas olarak bilinen ve mühendis Galip Bey'e ait apartmanın yanına ve üstüne yeni katlar eklenerek tasarlanan yapı birleşik iki apartman görünümündedir. İnönü Caddesi ile dik yokuşlu Çifte Vav Sokağı'nın kesiştiği köşeyi olduğu gibi kaplayan Seyfi Arkan tasarımı yapı, eski yapıyla uyum içindedir. Eski yapıya eklenen son katlar ile yeni blok eskiyi sarar. Modern yaşam konforu çerçevesinde, dubleks dairelerde dönemi için lüks kabul edilebilecek üst standartlar tasarımın parçasıdır. Yapıda koyu renkli gri siva, köşe penceresi, balkon köşelerine yerleştirilen sütun ve beyaz renkli yatay bordür gibi dönemin mimari unsurları kullanılmıştır.

1936 TÜTEN APARTMANI

Konutun iç ve dış mekanlarında verilen modernlik mücadelesinin önemli örneklerinden biri olan yapı, kentin apartmanlaşma sürecinin en önemli eksenlerinden Gümüşsuyu, İnönü Caddesi üzerinde yer alır. Tütün tüccarı Sabri Tüten'in sahibi olduğu binayı Adil Denктаş tasarlar. Bitişik nizam bir parselde on kattan oluşan, büyük daire metrekarelerine sahip binanın dairesel merdiveni yan cephe üzerinde bulunur. Dairedeki tüm mekanlar, hem iki cepheden

hem de yan cephelerden çekilerek kazanılan aydınlık ve avlulara açılarak, doğal ışık ve havalandırma sağlanır. Binaya özgün karakterini veren cadde cephesinde, plan ve cephe açıklıklarında eğrisel çizgiler hakimdir. Salonun yuvarlatılmış cephesine uygun biçimde açılan yatay bant pencereler ve dışa taşan eğrisel balkon cephenin eğrisel ve yatay sürekliliğini vurgular.

1950'ler

1950'LER MODERNİZMİ

Adnan Menderes'in başbakanlığında yönetimi alan Demokrat Parti, "her mahallede bir milyoner" yaratmayı hedefleyen liberal iktisat anlayışıyla sanayileşme ve kentleşme politikalarını etkinleştirir; "Küçük Amerika olma" hedefiyle modernleşme çizgisini sürdürürken, Türk ve İslam kültürüne dayalı bir politikayı da güçlendirmektedir. "Trafığın su gibi akması" sloganı bütün Türkiye'de "milli mesele" halini alır ve kent bu alanda temsili bir rol üstlenmiş olur. Ancak, motorlu araç ve otoyollara dayanan ulaşım tercihi 1950'lerle sınırlı kalmaz; tam aksine, daha sonraki on yıllarda da güçlenerek devam eder. Bu dönemde İstanbul'a odaklı uygulanan sanayileşme politikası, hızlı kentsel büyümeye neden olur; bu politika sonucunda Anadolu'nun kırsalından gelen göçmenlerle kentin nüfusu artıp 1960'lara doğru iki milyona yaklaşır. Bu dönem, gayrimüslimlerin İstanbul'u 1920'lerde başlayan terk edişinin ve Avrupa ülkelerine göç etmeyi sürdürmelerinin de son sahnesidir.

YENİ MERKEZ

İstanbul artık Türkiye'nin en önemli modern kenti ve en önemli merkezi olma yolunda ilerler. 1930'larda Henri Prost tarafından hazırlanan ve 1940'larda kısmen uygulamaya konulan plan, özellikle 1950'lerin ikinci yarısında gerçekleştirilen kentsel müdahalelere temel oluşturur. İtalyan Luigi Piccinato, İngiliz Sir Patrick Abercrombie ve Alman Hans Högg'ün aralarında bulunduğu yabancı danışmanların görev aldığı uygulamalar ve imar operasyonları döneme damgasını vurur. Kent, adeta yeni bir başkent sahnesidir. Mimarlık bu algıyı destekler.

MİMARİ BÜROLARIN SAYISINDA ARTIŞ

1950'lerdeki kültürel ve politik değişim rüzgarlarının etkisiyle ve öte yandan modernizmin ve evrensel modern değerlerin özgürleştirici yönünün içselleştirilmesiyle, genç mimarların kurduğu çok ortaklı büroların sayısında artış gözlenir. Bunların başta gelenleri İMA (Abdurrahman Hancı-

BİR KİRA EVİ, ÜÇLER APARTMANI, AYASPAŞA, İSTANBUL

Mimari: Seyfi Arkan

Fotoğraf: İskender

Kaynak: *Arkitekt*, 5. Yıl, sayı 5 (53), 1935.

3. İDEALİMDEKİ EV

Turgut Cansever-Maruf Önal), Haluk Baysal-Melih Birsal, Doğan Tekeli-Sami Sisa-Metin Hepgüler bürolarıdır. Erken Cumhuriyet döneminde devlet himayesi altında çalışan mimarlar artık kendi ayakları üzerinde durmayı ve üretmeyi tercih eder. Ürettikleri tasarımların yaklaşımı da 2. Dünya Savaşı sonrası ABD ve kıta Avrupa'sında yaygınlaşan rasyonel uluslararası biçim diliyle örtüşür.

KİRA APARTMANLARI

Apartman, 1930'lardan 1950'li yıllara kadar, üst sınıfın konut mekanı olarak lüks yaşamın simgesi olur, zamanla Türkiye'nin hakim konut tipi haline gelir. Bu dönemde, kent içindeki bir arsada yapılan binanın mülkiyeti yasal çerçeveye eksikliği nedeniyle bölünemez. Apartmanlar ortak yatırımlarla gerçekleştirilemez; çok katlı ve daireli konut yapmak için önemli bir birikime sahip olmak gerekir. Birikimi olanlar, ticaret ve üretim sektörü gibi alanlarda yatırım yapmayanlar, sermayelerini apartman yapımına yatırır. Bir yatırım aracı olarak görülmesi nedeniyle, çok katlı konut yapıları, apartman kelimesi ile değil, "kira evi" kavramı ile tanımlanır. Apartmanlarda kat mülkiyeti henüz olmadığından, kiraya verilen daire oranı yüksektir. Bu daireler, apartmanın simgelediği modern yaşantıya katılmak isteyen, ancak apartman yaptırmak için gereken maddi birikimi olmayan ya da apartman yaptırmak istemeyen üst ve orta sınıflarca kiralanırlar. Geç 19. yüzyıl ve erken 20. yüzyıldan itibaren bir konaklar ve saraylar semti olarak gelişen Nişantaşı'nda 1930'lardan sonra aile apartmanları ya da kira apartmanları egemen olur. Nişantaşı çevresindeki Taksim, Harbiye, Teşvikiye, Osmanbey ve Şişli gibi semtler, artan kent merkezi nüfusuna apartmanlaşma süreciyle yanıt verir. Bu apartmanlaşma süreci, seçkin bir yapılaşma olarak sürer, semt özellikle üst gelir grubunun tercih ettiği bir yerleşme yeri kimliğini korur; ana caddeler boyunca uzanan mağazalar da bu kimliği destekler.

1951 BAYER APARTMANI

Valikonağı Caddesi ile Rumeli Caddesi'nin kesişimindeki köşe parselde yer alan Bayer Apartmanı, Eczacı Hüseyin Bayer tarafından dönemin önde gelen mimarlarından Rüknettin Güney'e, İkinci Abdülhamid'in kızlarından Şadiye Sultan'ın Nişantaşı Sarayı adıyla bilinen yapısının boşluğunda yaptırılır. Binanın Valikonağı Caddesi'ne bakan kısmında döneminde Kontes Pastanesi ve İş Bankası yer alır. 6-7 Eylül olaylarından sonra kapanan Kontes Pastanesi'nin olduğu dükkanı İş Bankası alır. Teşvikiye Caddesi'ne bakan kısımda ise çiçekçi, kuru kahveci ve tuhafiyeci olarak kullanılan küçük dükkanlar kentsel yaşamın parçası haline gelir. Apartman mimarisi içinde özgün bir yeri olan Bayer Apartmanı, gelişmekte olan

bir çevreye getirdiği ve ardılları için örnek olan yapı formu, ölçeği ve mimari sözü ile ön plana çıkar.

1955 DERYA APARTMANI

Barınma gereksinimine getirdiği mimari söz ile ön plana çıkan, Maçka, Valideçeşme'deki apartman 1952-1955 yılları arasında, kimliği bilinmeyen bir İtalyan mimar tarafından tasarlanır. Her katta dört daire bulunur, dairelerin ikisi giriş (güney), diğer ikisi arka cephede (kuzey) yer alır. Her plan tipi birbirinden farklı büyüklük ve karakter özelliklerine sahiptir. Giriş holünün iki yanında yer alan ve dönemin özgün örnekleri olarak İstanbul manzaralarını konu alan iki mozaik pano ve giriş holünde girişi karşılayan kabartma rölyef Turgut Atalay'a aittir. Ayrıca, binanın iç avlusu, gerek binaya girildiğindeki davetkar duruşu, özgün merdiveni ve köprülü bağlantıları ile gerek dairelerin tüm mekanlarına çatı ışıklığı aracılığıyla doğal ışık ve doğal iklimlenme imkanları sağlamasıyla, gerekse katlar ve daireler arasında ortak kamusal kullanımların sunmasıyla özgün bir karakterdedir.

1978 OBA APARTMANI

İstanbul'da Cumhuriyet Caddesi ve Valikonağı Caddesi ile Nişantaşı'na uzanan, önemli bir kentsel eksen üzerindedir. Ercan Hakgüder ve Mazlum Sepici tarafından 1974 yılında projelendirilen yapı 1978'de inşa edilir. Apartman olarak tasarlanan yapı, bir dükkan, üç tek katlı konut ve iki dubleks konuttan oluşur. Zemin katının üstündeki yedi katlı apartmanın cephe düzeni, 12 metrelik büyük cam pencere açıklığı, alüminyum ve beton bir kornişle çerçevelenerek özelleşir; bu kısmın tasarımı Günay Çilingiroğlu'na aittir. Yapının taşıyıcı kolonları dış duvarların köşelerinde, cepheye yansıyan ve komşu binalardan kopma sağlayan bir biçime sahiptir. 1970'lerin kişilikten, kimlikten ve iddialı olmaktan korkan, dolayısıyla mimari arayış çabasını da yansıtmayan, yap-satçı, özensiz konut mimarlığı içinde Oba Apartmanı, gerek esnek/serbest iç mekan kurgusuyla gerekse cephe bileşenlerinin yenilikçi, güçlü duruşuyla benzerlerinden ayrılır.

BANKA İKRAMİYE EVLERİ

Yeni ekonomik düzende Küçük Amerika olma söyleminin uzantısı Amerikan tarzı yaşama biçimi ve yeni tüketim kalıplarıdır. Yeni tüketim kalıplarının ülkeye girdiği bu dönemde, farklı yaşam hayalleri de beraberinde gelir. Yeni bireysel beğenilere hitap eden Amerikan mutfak ve Amerikan banyo, özellikle yeni hijyen anlayışının ve yeni standartların uzantısıdır. En büyük sahneleme alanı da 1957 İzmir Fuarı'dır.

3. İDEALİMDEKİ EV

Bankaların keşide (çekiliş) usulü ile “ikram” etmeyi vadettiği Banka İkramiye Evleri, göç nedeniyle büyük şehirlerde (Ankara ve İstanbul’da) artan mesken sıkıntısına bir çare olarak sunulan önemli bir konut arzı biçimidir. İkramiyeli Tasarruf Hesabı veya İkramiyeli Aile Mevduatı sahiplerine istikballerinin emniyeti olarak sunulan ikramiye evleri, o dönemde yeni kurulmaya başlanan özel bankaların sermayelerini ve mudillerini artırma gayelerinin araçlarıdır. Bahçeli ev, sayfiye evi, yazlık ev, lüks apartman daresi, kaloriferli daire olarak çekilişe konan evler, toplumun yeni yaşam düşününün yansımalarıdır. Noter huzurunda kamusal mekanlarda geniş katılımla yapılan çekilişler, bu düşün gündelik yaşama nüfuz ettiği alanlardır. İkramiye evleri, günlük gazetelerde, haftalık/aylık dergilerde çıkan ilanlar ve el broşürleri vasıtasıyla huzurlu bir istikbal için evin önemi sürekli hatırlatılarak zihinlerde tutulur.

– Duygu Yarımbaş

TEKİL VE ÖZGÜN MİMARLIK ÜRÜNLERİ

Modern hareketin yerel-evrensel tartışmalarıyla kendi yolunu bulduğu ve özgün örneklerin üretildiği 1960’lı ve 70’li yılların mimarlığı, varlığını kat mülkiyeti yasası, kente göç, imar hareketleri gibi kırılmalar altında, toplumsal ve kültürel dirençlere rağmen gündelik hayatın içinde modern olmayı seçen, 1950’lerin kimi zaman ürkek kimi zaman cesur, çoğunlukla gösterişli apartmanlarında yaşamayı isteyen insanlarına ve bu yapıları tasarlayan mimarlarına borçludur. Sayıları artan mimarlara sunulan önemli bir iş alanı üst-gelir grubu için tek konut tasarımıdır. Utarit İzgi’nin bugün ayakta olmayan Feneryolu’ndaki Şaman Villası, Haluk Baysal ve Melih Birsal’in Anadoluhisari’ndeki Saatçioğlu Villası ve Maruf Önal’ın Bayramoğlu’ndaki kendi evi bu tek konutların nitelikli örnekleri arasında sayılabilir. Sedat Hakkı Eldem’in 1950’lerden başlayarak 1970’lere dek tasarladığı yapılar, özellikle Boğaz kıyılarındakiler, önemli konut örneklerini oluşturur.

1957 RIZA DERVİŞ EVİ

Büyükkada’daki yapı, plan düzeni açısından Sedat Hakkı Eldem’in en az geleneksel olan ürünlerinden biridir. Tasarım belirgin bir mekansal akışkanlık gösterir. Dış cephelerde olabildiğince geniş saydam yüzeylere yer verir. Deniz cephesi yatay sürgülü kafes panjurlarla güneşe karşı korunmuş bir cam duvardır. Sokak cephesindeki kafes-panjurlar ise sürme olarak çözülmüştür. Az eğimli olan çatı bakır kaplamadır. Su inişleri çörtlenlerle sağlanır. Alt kat tümüyle dışa açık ve bahçe ile bağlantılıdır. L-planlı yapının kısa kolu denize doğru konsol yapar. Tavanlar cilalı ahşap, duvarlar beyaz boyalıdır. Betonarme elemanlar genellikle çıplak bırakılmıştır.

İç mekanda da mimarın tasarımı olan mobilyalar ve şömine konutun karakterini vurgular.

1968 GEMİ EV

Danyal Tevfik Çiper tarafından Ankara’da tasarlanan Özkan Ailesi evi, halk arasında “gemi ev” olarak bilinir. Mimarın kendini özgürce ifade ettiği yapılara bir örnektir. Özkan ailesinin tüm fertlerinin ihtiyaçlarına göre biçimlenen yapının Hoşdere Caddesi’ne bakan batı cephesinin, yani binanın pruvasının olduğu kısım ailenin babasının, ahbablarıyla bir araya geldiği bölümdür, içerden dışarının görülmesi, dışardan içerinin görülmemesi istenmiştir.

İDEAL EV OLARAK İSTANBUL YALILARI

Geleneksel konutta her yapı, yapanın kendini yeni tasarımlar yapacak bir yıldız gibi hissetmediği, yerleşik kalıpları tasarlama yoluyla eleştiren, tartışan ve dönüştüren bir zihin olarak görmediği, bir geleneğin parçası olma bilgelindeki ustalar ve kalfalar tarafından tekrarlama yoluyla üretilir. Varsıllaşan kitleler önce modernleşen dünyada bir temsil kurdukları, yaptırdıkları aile apartmanlarında oturur. Bu, geleneksel konutlarını, onların bulunduğu bahçelerle terk etmek anlamına gelir. Daha sonra apartmanlar, kat mülkiyeti kanununun değişimiyle herkesin sahipliğine dönüştükçe, yeni bir ideal ev gerekir. Boğaziçi yalıları, Ankara’nın başkentliğinden sonra İstanbul’un gözden düşen köhneyen imgesinin sembolü olmaktan 1960’larla kurtulur.

SEDAT HAKKI ELDEM YALI MİMARİSİ

Eldem, Türk sivil mimarlık geleneğine dayandığı ve “yerel mimarlık” olarak tanımladığı mimarlık anlayışını ortaya koyar; klasik mimarlığın simetrik kurgusunu temel alsa da, yaklaşımı giderek olgunlaşır. Biçimsel öykünmelere izin vermeyen bir dil kullanır. 1960’ların sonlarında ve 1970’lerde nitelikli örneklerle döneme damgasını vurur. Suna Kıraç (1965) ve Sirer (1966) yalıları, Rahmi Koç (1980) ve Komili (1980) evleri özgün tasarımları arasında sayılabilir. Yeniköy’de dar cepheli binalarla tanımlanan alanda tasarlanan Sirer Yalısı, bitişik düzende uygulanır. Deniz cephesinde üç kat boyunca devam eden çelik konstrüksiyonlu balkonlar yapının karakteristiğidir. Vaniköy İskelesi’nde mevcut bir binanın duvarlarından yararlanılarak inşa edilen Kıraç Yalısı’nın, Vaniköy Camisi’nin yanında olması nedeniyle, genel görünüşü ve kitlesi bakımından özel bir durumu vardır. Duvarlarda eski taşıyıcılar kullanıldığından, açıklıklar sınırlı kalır.

1

2

1 - HALUK ŞAMAN VİLLASI, FENERYOLU, İSTANBUL

Mimari: Utarit İzgi

Fotoğraf: Oruç Muradoğlu

Kaynak: *Arkitekt*, 27. Yıl, sayı 3 (296), 1959.

2 - SİRER YALISI, İSTANBUL

Mimari: Sedad Hakkı Eldem

Kaynak: *Arkitekt*, 41. Yıl, sayı 3 (343), 1971.

3. İDEALİMDEKİ EV

YAZLIK EV

1950'lerdeki yazlık ev, "idealmdeki ev" imgesinin başka bir sahnesidir. Yaz aylarında, kentin keşmekeşinden, işlerden ve özellikle kışlık apartmanlardan uzaklaşmanın yeni mekanıdır. 1950'lerde Karayolları ekiplerinin inşa ettiği yol ağı ile kıyılar ulaşılabilir hale gelir; yavaş yavaş imara açılır. Genç mimarların çizdiği modern Amerikan banyo ve açık mutfak tasarımları, arzu edilen yeni yaşamı ve yeni tüketim kalıplarını yansıtır. Boğaziçi, Adalar, Kadıköy yakası, Marmara denizi kıyıları, Suadiye veya Dragos'ta bir yer/arsa ve bu evi tasarlayacak genç bir mimar seçilir, aileye uygun bir ev yaptırılır.

YAZLIK SİTELER

Yapılaşma, 1970'lerden itibaren, orta sınıfların da ikinci/ yazlık konut sahipliğinin yaygınlaşmasıyla artar; özellikle İstanbul'da kentin iki yakasındaki Marmara kıyılarında ve adalarda inşa edilen yazlık konut ve siteler, batıda Kumburgaz ve Silivri, doğuda Dragos ve Bayramoğlu ile Yalova ve Çınarcık'a kadar yayılır. 1970'li yıllarla birlikte, yapı üretme eyleminin başat yöntemi kooperatifçilik, bu kez yazlık evler için kullanılır. Tuzla, Bayramoğlu, Kumburgaz, Marmara Ereğlisi, Yalova, Çınarcık, Erdek, Akçay ve sonrasında Ege ve Akdeniz'in küçük kasabaları büyük şehirlere evrilirken, mekan kalitesi ve kendine özgünlüğünü yitirir. Birkaç özel örnek dışında yazlık site zihinlerde, aynı plan tipinin yan yana, sıkışık düzende ve topoğrafya, ışık, yön ilişkisi hiçe sayılarak çoğaltılmış yığınlar olarak yer alır.

1976 AKTUR TATİL SİTESİ

Öncelikle iç turizmi geliştirmek amacıyla dönemin idealist valisi tarafından hazırlanan ekolojik, siyasi, ekonomik ve hukuki yapı çerçevesinde Ersen Gürsel, Nihat Güner, Mehmet Çubuk, Öcal Ertüzün, Ziya Soyer ve Erol Yüksel tarafından Datça ve Bodrum'da 1973-1976 yılları arasında geliştirilen yazlık yerleşim alanlarıdır. Marmaris ile Datça arasında, arkası çam ormanı, önü deniz, ince uzun bir sahil şeridinde peş peşe 75 hektar alandaki üç koy (Kurucabük, Kovanlık ve Çiftlik Koyları) ve bunların arasında doğal halinde korunmuş küçük bir yarımada olan Adatepe Burnu'ndaki yerleşim etaplanarak inşa edilir; 6000 kişilik kullanıcıya hitap eden ve Akdeniz mimarisinin dilini taşıyan üç tipin ardından 3-4 katlı, daha yoğun mahalleler tamamlanır. Datça'daki yerleşimin aksine, Bodrum'da Bitez-Ortakent arasındaki 41 hektar meyilli araziye yerleşen konut grubu yine Akdeniz mimarisinin esintilerini taşır. Çevre-yerleşim-insan arasında güçlü bir diyalog kurar. Her iki konut grubu da mobilya detaylarına dek bütüncül bir şekilde tasarlanırlar.

1978 KUMBURGAZ TERASEVLER SİTESİ

Mimar Hamdi Şensoy'un 1978 yılında İstanbul Kumburgaz'da tasarladığı yapı kompleksidir. Deniz tarafında topoğrafyaya uygun bir şekilde her katın kademe kademe geriye çekildiği ve deniz tarafında geniş teraslı dairelerin bulunduğu iki blok ve bunlardan kopmadan arkada bulunan altı otoparklı beş katlı bir bloktan oluşur. Projede sosyal tesis ve rastlantısal karşılaşmalara olanak tanıyan teras-koridorlar bulunur.

YAP-SATÇILIK

1960'lardan itibaren, kat mülkiyeti yasasıyla beraber, tüm Türkiye'de müteahhit eliyle apartman üretimi başlar ve sonraki on yıllarda alt sınıf için gecekondular, orta sınıf için ise apartmanlar en yaygın konut arzı yöntemini oluşturur. Aralarında çağdaşlarından mimari tasarımıyla farklılaşan örnekler olsa da, piyasaya hakim tipoloji, dönemin yap-sat sürecinin ürettiği ve genellikle sade cepheleri ve tekrarlayan plan şemalarıyla tanımlanabilecek standart apartmanlardır.

1980'ler

24 OCAK 1980 KARARLARI VE BAĞLAM

24 Ocak 1980'de Turgut Özal Kararnameleri ile, Türkiye'de devletin ekonomiden geri çekildiği, küçüldüğü, özelleştirmelerin başladığı neo-liberal döneme geçiş süreci başlar. Tüm dünyada neo-liberal politikaların, Post-Fordist ekonomilerin egemenliği ile küresel kentler, yeni söylemlerle yükselmektedir. Küreselleşme ve özelleştirme sürecindeki ülke dışarı açılırken sanayi, hızla çeper kentlere akar. Sanayi-sonrası kenti, üretici hizmetlerde uzmanlaşır, beyaz yakalı istihdamı artar. 1999 depremi ve 2001 ekonomik krizini takip eden yeniden yapılanma süreciyle İstanbul, Türkiye'nin küresel arenada yükselen sahnesidir.

KENTSEL BÜYÜME VE AYRIŞMA

Ulusal göç hızla büyüyen uluslararası göçün değişken sosyo-mekansal örüntüsüyle bütünleşir, artan bir ivmeyle başta İstanbul olmak üzere tüm büyük kentlerin coğrafyasını yeniden biçimlendirmeye devam eder. Küreselleşen kentin yeni mekanları ise iş merkezleri/ofis/finans ve hizmet mekanları, alışveriş mekanları ve konut alanları olarak karşımıza çıkar. Kamusal alan radikal biçimde değişirken, tüketim modelleri gündelik hayata ve yaşam mekanlarına yansır. Bu süreçte, 1980'lerde gelişmiş teknolojisi, girişim kapasitesi ve örgütlenme becerisiyle inşaat sektörü büyük ölçekte üretimleri gerçekleştirebilir duruma gelir.

AKTUR BODRUM

Mimari: Ersen Gürsel, Nihat Güner, Mehmet Çubuk, Öcal Ertüzün,

Ziya Soyer, Erol Yüksel

Fotoğraf: Ekin Arar

Kaynak: E. Gürsel, N. Güner, M. Çubuk, Ö. Ertüzün, Z. Soyer ve

E. Yüksel Arşivi

3. İDEALİMDEKİ EV

KENTSEL BÜYÜME VE DESANTRALİZASYON

Kentin ne yönde gelişeceğini, hangi bölgelerin değerlendirileceğini belirleyecek olan yeni, büyük ölçekli projeler ve ulaşım ağları üzerinden alınan kararlar master planda yer almaz, merkezde şekillenir. Hem dünyada hem de Türkiye’de kentler artık, küçük parçaların birbirine eklenmesi suretiyle bir yağ lekesini andırır biçimde değil, büyük parçalar halinde sıçramalı olarak büyüme eğilimi gösterir. Hızla artan konut ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak büyük parsellerde toplu konut üretimi artar. Türkiye genelinde kentlerde, yolların gelişmesi ve paralelinde özel araç kullanımındaki artış, toplu konut üretimi, organize sanayi bölgelerinin gelişimi ve üniversite gibi kamu kuruluşlarının yerleşkeler oluşturarak kent merkezi dışında yapılaşması, kent merkezinden uzaklaşma (desantralizasyon) eğilimini hızlandırır.

İNŞAAT FİRMALARI VE KONUT

Türkiye Emlak Kredi Bankası, inşaat girişimlerini desteklemek ve gerekli kredileri sağlamak suretiyle Türkiye’deki büyük konut inşaatı faaliyetlerinin öncülüğünü yapar. 1984’te Toplu Konut İdaresi’nin kurulması ve 1988’de bankanın faaliyetlerinin sınırlandırılmasıyla etkinliği, Emlak Konut şirketine kaydırılır. 1950’ler sonrası kurulan pek çok inşaat firması, yıllar içinde sektörde söz sahibi bir konuma geçer. Daha çok konut dışı inşaatlar konusunda önemli roller üstlenen, Enka (1957), Emekli Sandığı’na bağlı Emek İnşaat ve İşletme A.Ş. (1958), Yüksel İnşaat (1963) gibi kuruluşlar dahi kimi zaman, konut üretiminde aktif faaliyet gösterir. Bu inşaat firmaları içinde Mesa Mesken (1969), yapılarını çevreleriyle birlikte kurgulayan bir anlayışla toplu konut yaklaşımını değiştirir ve 1978’de tünel kalıp teknolojisini Türkiye’ye getirir. Tünel kalıp teknolojisi, üretim hızı, standardizasyonu ve kalitesi yüksek bir yapım tekniği olarak, toplu konut üretimini hızlandırır ama tek bir kalıptan oluşması mimari tasarımı sınırlayan ve tekdüzeleştirir bir etmendir.

RESTORASYONLAR

Mevcut tarihi ahşap ve taş yapı stoku üzerine restorasyon çalışmaları ivme kazanır. Rasyonel proje çözümleri, profesyonel standart ve titizlikteki uygulamalar, duyarlı restorasyon projeleri ile günümüz Türk mimarlığına olumlu katkıları olan örnekler az sayıdadır. 1980’ler tarihin icat edilen bir geçmiş olarak yeniden yorumlandığı pek çok projeyi içerir. Bu kapsamda, tarihi imgeleri yeniden yorumlayan yeni konut gruplarına talep artar. 1982 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 19. yüzyılın sonuna dek tarihi yapıları koruma getirir; 20. yüzyılda yapılan yapıları kültürel mirasın

dışında bırakır. Bu çerçevede dönemin nostaljik söylemini en çok vurgulayan proje Turing’in üstlendiği Soğukçeşme Sokağı restorasyonudur. 1987 Beyoğlu Restorasyon Planı ise, İstanbul’da Tarlabası yıkımlarının yasal zeminini hazırlar. Yolun genişletilmesiyle açılan bulvar, bölgeyi fiziksel ve sosyal olarak ayırır.

EV İÇİ

1980’ler sonrasında gündelik hayat belirli imgeler ve belirli görüntülerle kuşatılır. Gündelik hayatın dili, mekansal karakteri ve buna bağlı olarak kentin anlamı değişir; bu değişimin temsil edildiği sahneler, popüler kültürün araçları çeşitlenir, çoğalır. 1980 Askeri Darbesi’nin etkisiyle kamusal alanın yıkımı, iç mekana çekilmeyle sonuçlanır; yeni ekonomik politikalarla sızan dekorasyon kavramı Türkiye gündemine yerleşir. İlk iç mekan düzenleme dergisi *Ev Dekorasyon* 1976’da yayımlanmaya başlar. Bu bir anlamda ev iç mekanının keşfidir. Azımsanmayacak sayıda bir toplumsal kesim, ev iç mekanının estetiğiyle meşgul olur. Kamusal alanda, gözükmek için bile yer bulunamayan bir ortamda kişi kendini hem gerçek hem de psikolojik olarak güvende hissedebileceği özel alanına, evine, iç mekanın korunmuşluğuna kapatır.

MAHREM ve KAMUSAL

Mahrem, korunaklı olan alan, gündeliğin diline karışır; bir yandan özel hayatlar konuşulurken, diğer yandan mekanın kullanıcılarının fotoğraflarıyla dekorasyon dergileri, magazin ekleri ile seyre sunulduğu yeni bir dönem başlar. Özel ve özerk olan iç mekanın, hem sözel dilinin hem mekansal karşılığının ortak beğeniler ve zevkler üzerinden yeniden ama hiç yeni olmayan bir biçimde kurulduğu bir dönemdir bu. “Özel”, yaşanmamış bir geçmişten seçilmiş nesnelere aynılışır. Nostaljik kabul edilebilecek bu nesnelere, toplumsal kodlar, normlar ve belirli hiyerarşiler içinde arzuları ve özlemleri genelleştirir. Bütün evlerin birbirine benzemesi yeni bir tür “yersizlik”tir. Evlerin iç mekanı aynılışarak “yersizleşirken”, kentsel bağlamdan koparak oluşturulmuş güvenli siteler, geleneksel Osmanlı konutlarına referansları, pazarlama metinlerinde eski mahalle dokusuna ve “sorunsuz” eski İstanbul’a duyulan özleme yaptıkları vurguları ile yersizliğin tanımını yeniden yaparlar.

NOSTALCİSİ KANDİLLİ

Latif Demirci’nin *Nostalcisi Kandilli* karikatür albümü ise kentsel mekana ve kamusal alana yönelik eleştirel bir içerikle birlikte, iç mekanı sahne edinmesi açısından bir ilk olma özelliği de taşır. Değişen gündelik hayatın

imgeleriyle karşılaşan bireyin şaşkınlığı, pozisyonu, iç mekanı sahne olarak kullanan karikatürler üzerinden vurgulanır. Politik afişleri kaldıran, Japon feneri lambalar asan yeni entelektüellerin, çıplak ampullü, eşyasız fakirlerin evlerinin içi, nostalji söyleminin nesneleştirdiği mekansal anlatılarla yüklüdür.

1990'lar

MEKANSAL AYRIŞMA VE PRESTİJ MEKANLARI

1990'larda farklı konut üretim biçimleri birbirine paralel devam eder; ağırlıklı konut biçimi, farklı ölçeklerdeki toplu konut üretimleridir. Kentin eski yerleşim merkezleri ve yakın çevresinde, kullanım ömrü dolan apartmanların yenilenmesi süreci başlar. Eski gecekondu alanları ise, imar afları ve imar hakkı artırımları sonucu tekil çok katlı apartmanlara dönüşür. Sermayenin, alışverişin, haberleşmenin inanılmaz ölçüde büyüdüğü kentte sınıf farklılıklarının fizikselleştiği, yoğunluğun arttığı, anonim, kitlesel ve markalı bir kentleşme ve mimarinin ön plana çıktığı gözlenmektedir. Küreselleşen kentin yeni yaşam projelerinde, kapitalin prestij ve lüks malzeme üzerinden fizikselleşmesi, güç ve sermayenin simgesi mekanlar, mimari dil ve yaklaşımlarda çeşitlilik temel gözlemler olarak sıralanabilir.

YAP-SATÇILIK KRİZDE

1980 sonrasında kentleşmenin değişen dinamikleri ve dolayısıyla konut üretiminin, geliştirilen büyük parsellerde ve toplu olarak özellikle kooperatifler eliyle hem sermaye birikimi hem de üretim örgütlenmesi açısından küçük girişimciyi aşan boyutlarda gerçekleştirilmeye başlanması yap-satçı üretimi kaçınılmaz olarak krize sokar. Yap-satçılık, çoğunlukla orta sınıflardan oluşan tabanını kaybetmiştir ve artık, özellikle 1980'lerin ortalarında ardı ardına çıkarılan imar aflarıyla yeniden yapılaşma sürecine giren eski gecekondu bölgelerinde varlığını sürdürür.

YAŞAM ALANLARI

Tüketim kalıplarına paralel olarak gelişen yaşam alanları, 21. yüzyılın post-modern mekanları arasında ekonomik ve sosyal ayrışmayı fizikselleştiren başat mekanlar olarak algılanır ve yansıtılır. Küreselleşme döneminde yeni bir yaşam imgesi ile tanışan İstanbul'da, üst sınıfa yönelik lüks konut grupları tasarım ve inşaatta öne çıkar. Bu lüks tüketim kalıpları hızla diğer büyük kentlere yayılır.

KÜRESEL KENTİN KONUT TERCİHLERİ

Toplumsal, ekonomik, kültürel değişim ve dönüşümler sonucu ortaya çıkan yeni orta sınıfın tercihleri üç grupta toplanabilir: Bunlar, eskimiş ancak tarihi dokusunu koruyan, merkeze yakın semtlerdeki konutların alınıp yenilenmesi, soylulaştırılan konutlar; kentin merkezinde yer alan, ileri yönetim ve hizmet anlayışı ve teknolojik olanaklara sahip, korunaklı rezidans tipi konutlar; kentin çevrelerinde yer alan yine korunaklı, pek çok farklı hizmet sunan, genellikle az katlı, "country" tarzı konutlardır.

KENT İÇİ PRESTİJ KONUTLARI VE MİMARLIK OFİSLERİ

1990'larda kent içinde üst-orta ve üst sınıf sakinlerine, lüks bir otelin verebileceği hizmet olanaklarını sunan yeni ideal yaşam alanlarıdır. Gerekli ve yeterli nitelikleri taşımayan bazı projelerin de statü arayan beyaz yakalılar için prestij izlenimi uyandırabilmek amacıyla isimlerinin yanına "rezidans" kelimesini eklendiği gözlenir. Seçkinlik ve kalite imgesi yarışında mimari dil lüks tüketim malzemeleriyle vurgulanır.

Küreselleşen İstanbul'da, endüstri sonrası dönemde gelişen finans ve hizmet sektörü, Zincirlikuyu-Levent-Maslak ekseninde, eski fabrika parsellerinin sınırları içinde fizikselleşir; yapıları kentsel silüette ve makroformda egemen hale gelir. Kent merkezinde yükselen kapalı siteler olarak Levent Loft (2005-2007) ve Avrupa'nın en yüksek konut bloğu olma iddiasını taşıyan Sapphire (2006-2010), Büyükdere ekseninin endüstriyel parselasyonuna sadık kalarak lüks konutta Tabanlıoğlu'nun rasyonel yorumuyla yükselirler. Türkiye'deki mimarlık alanının 21. yüzyıla dönük kimlik oluşumu ve görselleştirilmesinde, yarışma ve uygulamalarındaki düşünsel ve özgün boyut ile disiplinin gelişimine katkıda bulunan mimarlık ofisleri, metropoller için yeni yaşam modellerinin mekansallaşması üzerine projeler üretirler.

MERCAN VE PLATİN KONUTLARI

Behruz Çinicici'nin tasarladığı konut grubu, Ortaköy vadisi yamacında, eski Portakal Yokuşu'nda, 110-430 metrekare arasında değişen zemin ve çatı dublekslerinden oluşan 120 konut birimiyle yaklaşık 3000 metrekarelik kapalı alana sahip sosyal tesislerden oluşan bir toplu yaşam yerleşmesidir. Vadiye açılan blokların kütle ve cephe düzenleri mekansal farklılıkları vurgular. Yerleşimi oluşturan konutlar özel renk ve dokulara sahip tuğlalarla kaplıdır. Dinlenme, eğlence, spor ve diğer sosyal etkinlikleri içeren birimlerin tümü sitenin orta alanında yer alır. Site, yapıldığı dönemde bir semtin (Ulus-Akatlar) mekansal yükselişini simgeler.

3. İDEALİMDEKİ EV

1

2

1 - SARI KONAKLAR, AKATLAR, İSTANBUL
Mimari: Mutlu Çilingiroğlu ve Adnan Kazmaoğlu
Fotoğraf: Murat Germen
Kaynak: Mutlu Çilingiroğlu Arşivi

2 - LEVENT LOFT, LEVENT, İSTANBUL
Mimari: Tabanlıoğlu Mimarlık
Fotoğraf: H l ne Binet
Kaynak: Tabanlıoğlu Mimarlık Arşivi

1992 SÜRÜCÜLER TERASEVELER

1989 yılında Merih Karaaslan, Nuran Karaaslan ve Mürşit Günday'ın birlikte tasarladıkları Ankara'daki bu yapıda proje kurgusu, Kapadokya yerleşmelerinden yola çıkarak bir mahalle imgesi oluşturur. Yapı birbirine bakan iki blok olarak tasarlanır. İki blok arası, yaşayanların ortak kullanımına açık bir alan olarak düzenlenir ve araç trafiği bu iki bloğun dışında bırakılır. Türkiye'de yaygın toplu konut geleneğine karşı, mimarca söz söyleyen özgün bir örnektir.

1993 SARI KONAKLAR

İstanbul, Akatlarda'da Mutlu Çilingiroğlu ve Adnan Kazmaoğlu tarafından tasarlanan Sarı Konaklar, yay biçimindeki yaya mekanı, altındaki yeraltı otoparkı ile dirsek oluşturan bir parselde konumlanır. İkinci bir yaya eksenini, yaya ekseninin içinde yer alır. Yayın iki ucu ile ortadaki meydanlar hem kentle bağlantı noktalarını sağlar hem de site halkı için buluşma yerleri oluşturur. Konut yapıları, geometrik oyunlarla kurulmuş tek bir modülün çoğaltılmasıyla kurgulanır.

2000'ler

KENTSEL YENİLEME

2005 yılında Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun çerçevesinde restorasyonlar kentsel ölçüğe taşınır. Bu çerçevede, 1980'lerdeki restorasyon ve boşaltma projelerine göre, 21. yüzyılda yapılan uygulamalarda projelerin adı değişir, "kentsel yenileme" olur; ölçeği büyük ve sayısı artar. Bu kapsamda, kentsel doku sosyolojik ve fiziksel olarak tamamen değişir. Restorasyon görünümlü kentsel boşaltmalar çerçevesinde, Sulukule, Tarlaşaşı, Süleymaniye mahallerinde kentsel müdahalelere tanık olunur. Kent hakkı, kentli hakkı kavramları gündeme yerleşir.

YIKARAK YAPMAK

1950'lerden günümüze ilerletmecî ve geliştirmeci modernizasyonun önündeki en büyük engel olarak görülen "döküntü", "harap", "bakımsız" doku ve alt gelir gruplarının yaşam alanları hedef olur. "Mezbelelikten kurtulmak", "hijyen", "güvenlik" söylemleri, hızlılık, üretkenlik ve görünürlüğün egemen olduğu modernizasyon süreci desteklenir. "Yıkarak yapmak" eylemlerini bir araya getiren 1956-1959 Menderes imar operasyonları, 1980 Bedrettin Dalan Tarlaşaşı yıkımları ve günümüzde Sulukule, Ayazma, Maltepe'de zorla yerinden etme süreçleri, insanların

yaşantı katmanlarını siler. Süreçte, toprak mülkiyeti metalaşır; yeni projeler küresel ağlarla, toplumsal, ekonomik ve kültürel dinamiklerle örtüşen, estetize edilmiş yıkımları ve hızla mutenalaştıran yaşam alanlarını getirir. Modern kente ideolojik anlamını veren mekandaki kamusal bütünlük yok olur, yaşam alanları ayrışır. Eleştiriler kent hakkı, kentli hakkı, barınma hakkı, mülksüzleştirme kavramlarını gündeme taşır.

BARINMANIN GEZİ HALİ

Kimlik ve özgürlüklerin arandığı toplumsal bir tepki olarak 30 Mayıs-16 Haziran 2013 tarihleri arasında Gezi, bir çarpışma ve çatışma alanı olarak deneyimlenir. Merkezin ayrıştırıcı siyasetine ve söylemine karşı insanları Taksim'de, birkaç ağaç etrafında birleştiren Gezi, mimariden, kentsel tasarımdan çok ötelere kent hakkına, kentli hakkına, barınma hakkına ve demokratik toplum özlemine kayar; olağanüstü yan anlamlar kazanır. Beklenmedik olanın gerçekleşmesi süreci olarak betimlenebilecek Gezi kolektif hareketinde, mimarlık nesnesi de geleneksel tanımını yitirir; katılımcı mekansal üretim gerçekleşir; tasarım ile varoluş çağrısı seslendirilir, tasarım ve tasarımcının demokratikleşmesi talebi dile getirilir. Gezi'deki mekan, deneyim ve insan odaklı bakış ve temsiliyet eşliğinde beklenmedik, sürprizli ve melez olan ortaya çıkar. Oluşan yeni dil, yeni bir metropol yaşamına ve yönetim pratiklerine ihtiyaç duyulduğunu gözler önüne serer.

DESANTRALİZASYON / ÇEPERLERDE "LÜKS" KONUT

Gelişen ulaşım imkanlarının ve 1980 sonrasında damgasını vuran sınıfsal ayrışmanın paralelinde, 1980'lerden itibaren ortaya çıkan yeni zenginlerin kent merkezi dışında yaşama eğilimi de desantralizasyon sürecini hızlandıran etmenler arasındadır. Kent merkezinin dışındaki büyük arazilerin yapılaşmaya açılması için, bir yandan büyük girişimciye ihtiyaç duyulurken, bir yandan da bu arazilerin henüz toprak değeri düşükken sağlanması ve geliştirilmesi, girişimciye ileride oluşacak kentsel ranta el koyma fırsatını verir.

KÜRESEL KENTİN İDEAL EVİ

"Günümüzde yeni olan, 'ev'in kentsel orta sınıf kültürünün odak noktası olması değil, 'idealinizdeki ev' kurgusunun küreselleşme ile beraber, tarihselliğinden arınıp, belli bir zamana ve mekana ait olmayan 'evrensel' bir doğruya - mitolojiye- dönüşmesi. Bugünün medyatik kültüründe, 'idealinizdeki ev' sözcükleri reklamlarda, televizyonda, dergilerde sürekli üretilen ilintili görüntüleri çağırıyor. Böylece dilde kurulan bağlantılardan çok, görüntüler dolayısıyla gerçeklik kazanıyor." (...) "İstanbul'un merkezinden kaçan üst ve orta sınıfların yeni yerleşimleri,

4. ÖRGÜTLENME

kendi içinde homojen, ama birbirinden kesin farklarla ayrışan yaşam biçimlerine dönüştü. Bu anlamda, İstanbul'da üst ve orta sınıfların kendi aralarında her zaman var olan çeşitlilik, 1990'larda hem mekansal hem de kültürel parçalanmaya dönüştü.”¹

GAYRİMENKUL YATIRIM ORTAKLIKLARI

Gayrimenkul yatırım ortaklıkları (GYO'lar), belirli bir projeyi gerçekleştirmek amacıyla süreli, belirli alanlarda yatırım yapmak amacıyla süreli veya süresiz olarak kurulabilirler. Gayrimenkullere ve gayrimenkullere dayalı sermaye piyasası araçlarına, gayrimenkul projelerine yatırım yapabilirler. Belirli projeleri gerçekleştirmek üzere ortaklık kurabilir, Sermaye Piyasası Kurulu'nun izin verdiği ekonomik etkinliklerde bulunabilirler. Gayrimenkul yatırım ortaklığına dönüşebilen GYO'lar, serbest piyasa ekonomisinin günümüz inşaat

1930'lar

KOOPERATİFLER

Kooperatifler, piyasa ekonomisinin işleyişinin toplumda yarattığı haksız kazanç ve eşitsizliklere tepki olarak 19. yüzyıl Avrupası'nda ortaya çıkar. Toplumsal ve ekonomik bir sistem oluşturmayı hedeflerler; kar amacı gütmeyenler. Sosyal devlet yaklaşımında, egemen sermaye birikim süreçlerinin, üretim biçimi ve olanaklarının ortaya çıkardığı kooperatif örgütlenmesi Türkiye'de devletin merkezi ve yerel kurumlarının arsa ve kredi desteğiyle var olabilir. Türkiye'de kooperatifçilik 1935 tarihli Bahçelievler ve Güvenevler projeleriyle başlar. 1934-1945 yılları arasında, başta Ankara-İstanbul ve İzmir olmak üzere, ülke genelinde 56 adet konut kooperatifi kurulur; Ankara'da ancak yedi kooperatif yerleşiminin inşaatı tamamlanabilir.

– Neşe Doğusan

1948-1960 KOOPERATİFLER ELİYLE KONUT ÜRETİM BİÇİMLERİ

1948 yılında çıkarılan ve konut yapımını teşvik eden yasalar, konut kooperatiflerinin üretimini özendirir; maliyetin önemli bir girdisini oluşturan arsa payı devlet/belediye tarafından sağlanır. Böylece iki tür konut üretimi yaygınlaşır. Birincisi tek yapı kütesine ya da aynı çatı altında, sonraları kat mülkiyeti yasası ile önü açılacak olan küçük topluluk ölçekli konut kooperatifçiliğidir. İkincisi ise Ankara'nın 1950'li yıllardaki konut üretiminin önemli bir bölümünü gerçekleştiren 150-200 üyeli konut kooperatifleri aracılığıyla imara açılan araziler üzerinde üretilen konut gruplarıdır. Her iki yolla konut edinme sürecinde ödeme koşulları, işyeri örgütlenmesi kaynaklı ortaklıklar, kooperatifin temelini atar. Böylece eğitim, köken, özel ilgiler, aile yaşı ve çocuk sahipliği gibi konut yaşam çevresinin düzeyini standart olarak belirleyen özellikler, kooperatif ortaklığının temelini oluşturur.

1939 BAHÇELİEVLER YAPI KOOPERATİFİ

Hermann Jansen'in tasarladığı yerleşim grubu, konut sektöründeki ilk kooperatif örgütlenmesidir. Yüksek düzey memurlardan oluşan bir grubun 1935 yılında bir araya gelerek kurdukları Bahçelievler Yapı Kooperatifi, Türkiye'yi yeni bir mimarlık ve planlama kavramı olan bahçe-kent ile tanıştırdı. Jansen'in planı, Ebenezer Howard Akımı İngiliz bahçe kentler ve onun Almanya'daki karşılığı olan “Siedlung” akımından etkilenecek projelendirilir. Konut çevresi bütünlüğü başarılı, estetik açıdan beğeni kazanmış, hem tek yapı hem yerleşme bütünü düzeyinde övgüye değer bir yaşam çevresidir.

¹ Ayşe Öncü. (1999). “İdealinizdeki Ev' Mitolojisi Kültürel Sınırları Aşarak İstanbul'a Ulaştı.” *Birikim*, Temmuz 1999, sayı 123, sf. 26-46.

1949 İZMİR MEMURLAR KOOPERATİFİ EVLERİ

İzmir’de iki tip evden oluşan 20 birimlik yerleşimin mimarı Harbi Hotan’dır. Hotan, projeyi kentin mevsimsel şartlarını göz önünde bulundurarak tasarlamak istese de, ortaklar bu isteği pahalı fanteziler olarak kabul ederek reddederler. Evlerden betonarme karkas A tipi, iki katlı ve bir aile için; yığma B tipi ise tek katlı ve bir aile için projelendirilir. Binaların ekonomik olabilmesi amacıyla yapı malzemelerinden düşük fiyatlılar tercih edilir. Modern aile için asri biçiminin fizikselleşmesi açısından Ege’deki öncü örneklerdendir.

– Neşe Doğusan

1950 İSTANBUL ŞENESENEVLER

1946 yılında kurulan Şenesenevler Yapı Kooperatifi’nin amacı, ortaklarının ihtiyaçlarına göre sıhhi, sağlam ve ucuz birer ev yaptırmaktır. Süresi 20 yıl olarak saptanan kooperatifin 49 kurucu üyesi de üst düzey devlet memurudur. Halit Femir, Feridun Akozan ve Ahsen Yapanar’ın tasarladığı yapı grubu, Bostancı’da bulunan Taşlı Tarla isimli 90 dönümlük arazi üzerinde konumlanır. Beş ayrı plan tipine sahip 55 ev, kulüp binası, çarşı ve su kulesi Amaç Şirketi tarafından 1946-1950 yılları arasında inşa edilir.

1957 CİNNAH 19, MEYDANLAR MÜDÜRLÜĞÜ İŞÇİLERİ YAPI KOOPERATİFİ

1954 yılında Nejat Ersin tarafından tasarlanan ve 1957’de inşa edilen yapı, bugün Cinnah 19 Apartmanı olarak biliniyor. Devlet Hava Meydanları İşletmesi çalışanları tarafından kurulan yapı kooperatifinin, Türkiye Emlak Kredi Bankası Konut Kredisi’yle gerçekleştirilen yapısıdır. Caddeye dik olarak konumlanan, böylelikle kuzeye ve manzaraya yönelmiş 15’i dubleks, 17 dairesel yapı, pilotiler üzerinde yükselen geniş bir dikdörtgen döşeme plağından oluşur. Yapının zemin ve teras katındaki yüzme havuzu ile kurulan kamusal alan, konut birimlerinin sakinliği ile dengelenir. Güney cephesindeki güneş kırıcılar yapının zengin ve cesur cephe özelliğidir. Özgün ve nitelikli tasarımıyla dönemin modern mimarisini başarıyla temsil eder. Zaman içinde yıpranmış olsa da, döneminin özgün mimari sözü yaşamın parçası olmaya devam eder.

1964 HUKUKÇULAR SİTESİ

Haluk Baysal-Melih Birsal ortaklığının bir ürünü olan, 1950’ler sonunda tasarlanıp, yapımı 1960’ların ortasını bulan Hukukçular Sitesi, bir yandan yeni bir yapı üretim modelinin – kooperatifçiliğin– de nitelikli, cesur, atipik bir başlangıç örneği

olarak diğerlerinden ayrışır. Kentle farklı kotlarda merdivenler, rampalar, farklı girişlerle kurduğu zengin ilişki, kamusal-bireysel alan ayırımındaki geçişlilik, çatı katı ve zemindeki kamusal alan, zemin katındaki dükkanların gelirlerinin yapı gideri olarak kullanılmasının önerilmesi ve tasarımında en baştan kendine yetebilen bir sistem olarak ele alınması, konut planlarındaki esneklikler ve yer döşemesinden aydınlatmaya, kapı kolundan ısıtma birimlerine her detayda okunabilen bütüncül tasarım anlayışı, Hukukçular Sitesi’ni sıra dışı, özgün ve deneysel bir örnek olarak yansıtır.

1970’ler

KOOPERATİFLER

1970’lerde İstanbul ve Ankara başta olmak üzere sanayinin geliştiği büyük kentlerde, yap-sat ve gecekondu üretimleriyle küçük parsellerde yoğunlaşma sürer. Artan konut talebi, küçük ve orta ölçekte sermaye birikimi ile ortaya çıkan kooperatifler eliyle karşılanır. Bunlar, küçük çaplı toplu konut üretimleridir. Büyük çaplı inşaat deneyimi ve teknolojisini, örgütlenme becerisi ve gerekli sermaye birikimi ancak 1980’lerden sonra sağlanabilecektir.

UYDUKENT

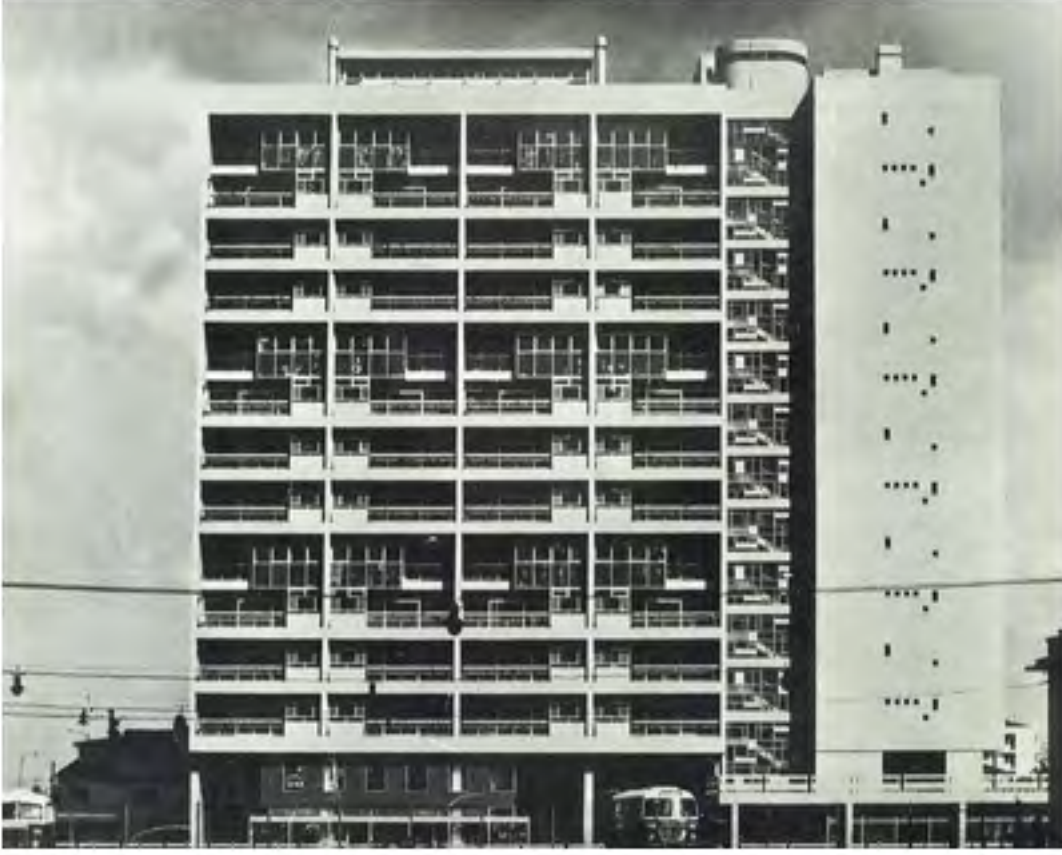
“Uydu kent yaşamı ev ile iş arasında yapılan keskin bir mekansal ayrıma dayanır. Uydu kent aslında merkezi özel yaşam olan bir kamu alanıdır. Ortalama nüfus olarak ailenin küçülmesi ve çekirdek ailenin kendini geniş toplumdan önemli ölçüde tecrit etme eğilimine girmesi uydu kentin temel özelliğidir. Çekirdek aile kendisi ile geniş akraba grubu arasındaki toplumsal mesafeyi giderek açar.”²

OR-AN

1960’lı yılların sonunda Türkiye’de yap-satçı uygulamalar konut sorununun çözümünde yetersiz kalır. Bu dönemde 10195 sayılı bir kararnameye göre çalıştırılan mimar ve mühendisler, kooperatifleşerek konut için finansman sağlayabiliyordu. 1969 yılında Şevki Vanlı, Ankara için ilk uydu-kent denemelerinden sayılan OR-AN Yerleşimi projesine başlar. Daha düşük ücretli olduğu için kooperatifleşemeyen hissedarlardan oluşan OR-AN İnşaat Anonim Şirketi kurulur ve bu şirket kentin uzağında bir toprak satın alır. Bu kentsel çeperde, yeni bir modern yaşam

² Sencer Ayata. (2003). “Yeni Orta Sınıf ve Uydu Kent Yaşamı.” Ayşe Saktanber & Deniz Kandiyoti (yay. haz.), *Kültür Fragmanları: Türkiye’de Gündelik Hayat*, sf. 37-56, İstanbul: Metis Yayınları.

4. ÖRGÜTLENME

HUKUKÇULAR SİTESİ, MECİDİYEKÖY, İSTANBUL

Mimari: Haluk Baysal ve Melih Birsal

Kaynak: *MİMARLIK*, Şubat 1968, 6. Yıl, sayı 52.

biçimi öneren bir kent tahayyülüyle OR-AN girişimi başlar. Bu projeyi kamuya sunabilmek amacıyla öncelikle "Ankara Civarında OR-AN Toplumesken Girişimi Ön Projesi" hazırlanır. Bu ön proje, Ankara Metropolitan Planlama Dairesine, Devlet Planlamaya sunulur. 10195'ye tabi personelin katıldığı kooperatifler oluşturulur; arsalar köylülerden satın alınır.

TÜRKİYE'DE UYDUKENT ZORLUKLARI

OR-AN dünyada ancak büyük finansman gücü olan şirketlerin oluşturabildiği bir uydu kenttir ve Türkiye'de belli bir birikimi olmayan bir mimarın adeta ütopyasıdır. Ülkenin ancak tek tek yapılan yapılarla büyüyen kentler için gelişen imar ve yapı izni mevzuatı içinde toplu konut yapımı, pratikte önemli zorluklar yaratır. İlk toplu konut girişimi, yol açma işlevini bile zorunlu olarak yüklenir. Kısmi başarılarla rağmen süreç gecikir; sermayesi sınırlı olan şirket büyük risklerle karşı karşıya kalır.

OR-AN UYDU KENTİNİN DÖNÜŞÜMÜ

Hükümetin 10195 sayılı kararnameyi iptaliyle, memur-mimar statüsünde çalışanlar SSK memuru statüsüne geçerek kooperatif kurma hakkını kaybederler. OR-AN şirketi müşterilerinin önemli bir kısmını kaybeder. Şevki Vanlı, şirketin yapısını değiştirir; yapıları, söz verdiği standartlardan taviz vererek gerçekleştirir. Varlığını sürdürme sürecinde OR-AN küçük sermaye şirketinden, yap-satçı sermayesinin hakim olduğu bir şirket yapısına dönüşür. Dört katlı kooperatif apartmanlarının eşitlikçi adalarından oluşan bir dokudan, villa arsaları ve yüksek, yap-satçı apartmanlarının oluşturduğu bir yerleşme dokusuna geçilir. OR-AN planının bütünlüğü, İmar ve İskan Bakanlığı mensuplarının oluşturduğu kooperatiflerden oluşan ve imar hakkını iki misline yükselten Atatürk Sitesi projesiyle parçalanır. OR-AN'da, ilk tahayyülün ancak çok küçük bir kısmı gerçekleşebilir.

BATIKENT

Bir sosyal konut tahayyülü olan Batıkent, Vedat Dalokay'ın 1973 yılında Ankara Belediye Başkanlığına seçilmesiyle birlikte, çarpık kentleşme sorununa bir çözüm önerisi olarak oluşturulur. Murat Karayalçın'ın Belediye Başkanlığı döneminde Batıkent'in altyapısı geliştirilir. Projenin hayata geçirilmesi için bugünkü Batıkent'in bulunduğu alandaki araziler kamulaştırılır. Katılımcı, demokratik yöntemle işleyen bir uygulama istenir; bu çerçevede Kent-Koop kurulu; üstlendiği misyona uygun olarak faaliyete başlar. Başlangıçta sosyal konut projesi olan Batıkent yerleşimi, zaman içinde üst-orta ve üst gelir gruplarının tercih ettiği yaşam alanına

dönüşür; günümüzde Ankara'nın gözde yerleşim alanlarının başında gelir.

1980'ler

KOOPERATİFLER

1980'ler öncesinde, girişimcilerin kentsel ranttan göreceli olarak eşit oranda yararlandığı bir ortam mevcuttur. 1980'lerdeki yeni yasal ve ekonomik düzenlemelerle, toplumsal, ekonomik ve mekansal ayrışma başlar; toplumda bazı gruplar diğerleri üzerinden zenginleşir; kentsel rant dağılımı son derece eşitlikçi ve adaletsiz gerçekleşir. Bu bağlamda, alt ve alt-orta sınıflar yaşamı devam ettirmekte ve konut sahibi olmaktan zorlanır. 1980 sonrasında ekonomi politikalarıyla, kooperatiflerin ortaya çıkışını tetikleyecek uygun ekonomik, politik ve toplumsal koşulların olduğu bu dönemde, kooperatiflerin sürekliliğini sağlayan en önemli unsur devletin, toplu konut üretimini özendirme yanında kooperatif oluşumlarını destekleyici politikalarıdır. Devlet, merkezi ve yerel organları aracılığıyla kooperatiflere imarlı ve altyapılı arsa ve kredi desteği sunar; ayrıca yasal değişikliklerle birtakım muafiyetler sağlar. Bu dönemde sayıca artan konut kooperatifleri, bir devlet politikası olarak orta sınıfların ekonomik kayıplarının telafisi için etken bir örgütlenmedir.

TOPLU KONUT ÜRETİMİ / DEVLET VE KOOPERATİFLER

Toplu konut üretimi, büyük bir talebin örgütlenmesini, büyük arsaların geliştirilmesini, bu ölçekte bir üretimi gerçekleştirebilecek uygun üretim teknolojilerini ve büyük bir sermaye aktarımını gerektirir. Büyük sermayenin konut üretimine henüz tam olarak girmediği 1980'ler boyunca en büyük arsa geliştiricisi devlettir. 1980'lerde toplu konut üretimi, devlet öncülüğünde daha çok kent çeperinde geliştirilen arsalarda küçük birikimlerin örgütlenmesi yoluyla var olan kooperatifler eliyle gerçekleşir.

YENİ KENTLEŞME DİNAMİKLERİ VE TOPLU KONUT ÜRETİMİ

Yeni kentleşme dinamiklerinin paralelinde 1980'lerde konut üretimine hakim süreç, toplu konut üretimidir. 1984 Toplu Konut Yasası kooperatiflere büyük ölçüde kaynak aktarımı sağlar; 1980'li yılların ikinci yarısı, kooperatifler eliyle toplu konut üretiminde radikal bir artışa sahne olur.

4. ÖRGÜTLENME

TÜRKKENT (Kent Kooperatifleri Merkez Birliği)

Kent Kooperatifleri Merkez Birliği, 17 Mart 1988 tarihinde, yaklaşık 53.000 bireysel ortaklığın örgütlendiği 307 kooperatifi kapsayan 14 birliğin bir araya gelmesiyle Ankara'da kurulur. Birliğin adı, 20 Mart 1992 tarihinde Türkiye Kent Kooperatifleri Merkez Birliği-TÜRKKENT'e dönüştürülür. TÜRKKENT, ana sözleşmesiyle kent kooperatifçiliği hareketinin ülke çapında yaygınlaşmasını hedefler. Birliğin ilk Genel Başkanı Murat Karayağın'dır. Farklı illerden üye olan birlik sayısı 1993 yılında 30'a, birliklere bağlı kooperatif sayısı 700'e, bireysel ortak sayısı ise 95.000'e ulaşır. TÜRKKENT'e, kuruluşundan itibaren Türkiye'nin tüm bölgelerinde örgütlenmiş toplam 47 Konut Yapı Kooperatifleri Birliği ve bunlara bağlı 2200 Konut Yapı Kooperatifi üye olur; 250.000'in üzerinde konut üretimi gerçekleştirilir.

BÜYÜKŞEHİR KONUT YAPI KOOPERATİFİ

19 Temmuz 1985 tarihinde kurulan Büyükşehir Konut Yapı Kooperatifi, toplu konut üretiminin öncüsü konumundadır. Kooperatifin İstanbul'un kentsel çeperinde yer alan Beylikdüzü'nde gerçekleştirdiği 6.500 konutluk inşaat, kooperatifin kurulmasını takip eden dört yıl içinde sosyal donatılarıyla birlikte 1989'da tamamlanır. Hedef, kısa zamanda en fazla konutun üretimi olunca kaliteden taviz verilir. Toplu konutun cami, okul, alışveriş merkezi vb. donatılarla kentsel yaşama başlamasıyla Beylikdüzü bölgesinde nüfus hızla artar, rasyonel planlama süreçleri olmadan imara açılır.

2000'ler

TOPLUMSAL KOOPERATİFÇİLİĞİN SONU

2004 yılında Kooperatifler Kanunu'nda yapılan değişiklik ile kamu ve özel hukuk tüzel kişilerin kooperatiflere ortak olabilmelerinin yasal çerçevesi hazırlanır. Kar amacı gütmeyen ve alt gelir gruplarının konut sahibi olmasını sağlayan bir toplumsal örgütlenme olan kooperatiflere, kar odaklı özel kesim yatırımcılarının üyeliklerinin yolu açılır; kooperatiflerin kimlikleri değişir. Özel sektör yatırımcılarının kooperatiflere sağlanan kolaylıklardan faydalanmalarının sağlanması, kamu yararı ilkesini zedeler. Kooperatifçiliği sarsan ikinci düzenleme ise 2006 yılında çıkartılan Kurumlar Vergisi Kanunu'dur. Bu yasayla birlikte hem kooperatiflerin üst birliklerde örgütlenmesinin özendiriciliği azaltılır hem de kooperatifleşmeyi özendiren muafiyetlerden birisi daha kaldırılır.

5. DEVLET ELİYLE

GEÇ OSMANLI

1875 AKARETLER SIRAEVLERİ

Osmanlı döneminin ilk toplu konut projesi olarak nitelendirilen sıraevler, devletin modernizasyonu ile yakından ilgili bir yönetici olan Sultan Abdülaziz (1830-1876; saltanat yılları 1861-1876) döneminde Dolmabahçe Sarayı Akaretleri (Lojmanları) adı altında yaptırılır. Sıraevlerin, bir kısmı sarayda çalışanların kalması, bir kısmı da kira konutu olarak mimar Sarkis Balyan tarafından tasarlanır. Kiradan elde edilecek gelirle Azizye Camii'nin yapılması öngörülür. Sıraevlerin inşasına 1875 yılında başlanılır. 21. yüzyılda yenilenen Sıraevler, halen kent dokusunun ve topoğrafyanın en özgün parçalarından birini oluşturmaya devam ederek üst gelir grubunun ofis ve yaşam mekanlarına dönüşür.

1922 TAYYARE APARTMANLARI (Harikzedegân Apartmanları)

1918'de Fatih-Cibali bölgesindeki yangının ardından Mimar Kemaleddin Bey (1870-1927) tarafından İstanbul, Laleli'de tasarlanan ilk sosyal konut grubudur. Osmanlı Vakıflar Müdürlüğü'nün araziye bağışlaması ve İstanbulluların finansmanını üstlenmesiyle konut grubu, betonarmenin ilk örneklerinden biri olarak Birinci Ulusal Mimarlık akımını yansıtan bir tarzda 1919-1922 yılları arasında inşa edilir. 1990'larda otele dönüştürülen yapı, halen kentsel yaşamın ve dokunun özgün bir parçasıdır.

ERKEN CUMHURİYET

SOSYAL DEVLET ELİYLE EV YAPMAK: MODERN YAŞAM ÜLKÜSÜNÜ YAYMAK

Toplumcu bir anlayış çerçevesinde devletin özellikle alt ve orta gelir grubu memurlara bir toplu konut sunma girişimidir. Devlet eliyle memur konutları 1928 ve 1944 yıllarında çıkartılan iki ayrı yasa ile elde edilir. Ardından lojmanlar için ayrı bir yönetmelik hazırlanır. Böylece devlet, başkent Ankara'dan başlayarak tüm Anadolu'da modern yaşam deneyimini ve kalitesini ekonomik olarak sunabileceği yerleşimlerin tasarlanması için öncül olur; asri ve sıhhi mekanları kendi memurları için kendisi üretir.

1926 EMLAK VE EYTAM BANKASI KURULUŞU

1926 yılında çıkartılan yasayla kurulan Emlak ve Eytam Bankası, aynı zamanda yapı sektöründeki en güçlü yüklenici firma olma özelliğine sahiptir. Banka, bünyesinde kurulan

Emlakbank Yapı Limited Şirketi aracılığı ile 1945-1946 yılları arasında, Saraçoğlu Mahallesi, Ankara Etimesgut Uçak Motor Fabrikası, Adana Adliye Sarayı, Dolmabahçe Stadyumu 4. Kısım Kapalı Tribünü, Ankara Keçiören Verem Hastanesi, Cebeci Hemşire Okulu, Kızılay Hastanesi ve Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Nisaiye Kliniği inşaatlarını üstlenir. Sergi Evi'nin Devlet Opera ve Balesi'ne dönüştürülmesi projesinde yüklenici firmadır. Emlak ve Eytam Bankası, 1946 tarihinde Türkiye Emlak ve Kredi Bankası'na dönüştürülür.

1928 VAKIFLAR BAŞMÜDÜRLÜĞÜ ÖRNEK EVLERİ

Erken Cumhuriyet döneminin toplumcu devlet politikalarının uzantısı olarak 1928 yılında hazırlanan kanun ile sosyal devletin kendi çalışanları için konut ve lojman yapımının hukuki çerçevesi çizilir. Bu yasanın ilk yerleşim örneği Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu tarafından (Mimar Kemalettin Bey ile birlikte) tasarlanan Vakıflar Başmüdürlüğü Örnek Evleri'dir. Memurların ekonomik bir çerçevede kiralayabilmesi için projelendirilir. Cadde boyunca kendilerine ait bahçeler içinde yer alan iki katlı yedi örnek evin plan organizasyonları farklıdır. Sokak cephesine bakan giriş katında oturma odası ve servis alanları; üst katta ise yatak odaları yer alır. Projede kamusal-özel alan arası mekansal geçişler ve ayırım çok nettir. Bu yerleşim, hem devletin memurları için doğrudan ekonomik barınak desteği hem de modern kent yaşamının, modern yaşam standartlarının toplum için öncül örneğidir. – Neşe Doğusan

1946 SARAÇOĞLU MAHALLESİ

1944 yılında kabul edilen Memur Meskenleri Hakkında Kanun ile devlet bütçesinden memur evlerinin inşası için yıllık bütçe ayrılması kabul edilir. Konut yapımı için, orman, çimento ve demir endüstrisinden, ulaşım araçlarından ve yerel yönetim kaynaklarından yararlanma olanağı sağlanır; yurt dışından malzeme ithali gerektiren bu süreçte, Emlak ve Eytam Bankası'na işin verilmesi mümkün kılınır. Bu kanun kapsamında 1943 yılında savaş dönemi Almanyası'ndan uzaklaşarak Türkiye'ye yerleşen Paul Bonatz (1877-1956) Saraçoğlu Mahallesi yerleşim projesini tasarlar. Yerleşimin inşası Emlak Yapı Şirketi tarafından 1944-1946 yılları arasında gerçekleştirilir. Erken Cumhuriyet döneminin bahçe içinde tek katlı kübik ev ve "asri" ev anlayışından farklı olarak Türk Evi'nden ve Ulusal Mimari yaklaşımından esinlenen projede, 434 daireden oluşan çok katlı apartmanlar yer alır. Mimari dilin değişimini göstermesi açısından döneminin özgün örneğidir.

5. DEVLET ELİYLE

1944-1980 DOĞUDA MEMUR EVLERİ

1944 Kanunu doğudaki illere görev nedeniyle giden memurların asgari rahatlık ihtiyacını karşılayacak, güncel yaşam koşullarına uygun mesken bulabilmelerine zemin hazırlar. Bu evlerin dokuz birimden oluşan ilk yerleşim grubu Diyarbakır'da Kale dışındaki Yenişehir'de inşa edilir. Yerleşim, birbirinden 7.80 metrelik bahçelerle ayrılan iki katlı tek evlerden oluşur. Bina oturma sahası 9.5 x 8.5 metre olan evlerin ön tarafında 10 metre, arka taraflarında ise 20 metre genişliğinde bahçe yer alır. Evlere elektrik, su, sıhhi tesisat gibi hizmetler sağlanır. Bu ekonomik barınma olanağı, aynı zamanda devletin memurların yerleşimi aracılığıyla Doğu Bölgesi'nde varoluş platformudur. Bu yeni evler sundukları modern yaşama biçimleri ve asri standartlar aracılığıyla memurların yerel halka örnek olmalarının da yolunu açar.

– Neşe Doğusan

1946 EMLAK KREDİ BANKASI YASASI

Emlak ve Eytam Bankası 1946 yılında yasa ile Emlak Kredi Bankası'na dönüştürülür. Banka, alt kuruluşları olan Türkiye İnşaat ve Malzeme Şirketi ve Ankara İmar Limited Şirketi aracılığıyla ülke genelinde çok sayıda konut uygulaması gerçekleştirir. TBMM Şubat 1958 verilerine göre İstanbul Levent Sitesi'nde 1202 lojman ve 149 dükkan; İstanbul Koşuyolu'nda 417 ev; Ankara Gülveren'de 147 ev ve 432 dairelik blok apartman; Diyarbakır Evleri'nde 82 ev ve 10 dükkan; İstanbul Atatürk Bulvarı Apartmanları'nda 94 daire ve 20 dükkan; inşaatı devam eden İstanbul Ataköy Sahil Sitesi'nde 795 daire; Ankara Yenimahalle Apartmanları'nda 1200 lojman; Uşak Evleri'nde 105 lojman ve 6 dükkan; Manisa Apartmanları'nda 130 daire hayata geçer.

– Neşe Doğusan

1950 LEVENT EVLERİ

Emlak Bankası, İstanbul Belediyesi Levent Çiftliği olarak anılan askeri alan üzerinde ilk önemli konut yerleşme projesini geliştirir. Levent Mahallesi'nin yerleşim planını Kemal Ahmet Aru ve Rebiî Gorbon tasarlar. Bağımsız ikiz ve sıra evlerden oluşan 391 konutluk yerleşimde bir sinema salonu, ortak bir kullanım alanı ve çevrelerindeki evlerin giriş katlarında dükkanlar projelendirilir. 1950-1951 yılında tamamlanan birinci etap sonrasında üç etap daha gerçekleştirilir, son etap 1958 yılında tamamlanır. Başlangıçta satış zorluğu yaşanan Levent, zamanla üst gelir grubuna hitap eden popüler bir konut alanı haline gelir. Döneminin modern yaşam biçiminin en özgün örneklerinden biridir. Yerleşimin mimari dili ve sunduğu yaşam modeli 1950'lerde bir tür arzu nesnesi olarak yurt geneline yayılır.

1946-1960 ANADOLU YAKASINDA EVLER

Emlak Bankası ile İstanbul Belediyesi, yasa kapsamında İstanbul Anadolu yakasında konut grubu elde etmek için ortaklaşa bir yarışma süreci başlatarak bir jüri atarlar. Orta sınıfa yönelik ekonomik, küçük bahçeli 1000 ev yaptırmak amacıyla jüri, ev tiplerini saptamak üzere bir yarışma düzenler; açılan yarışmaya 55 proje katılır. Sergi sonrasında projeler üzerinde bazı değişiklikler yapılır, 200 ev için ihale açılır. İhale sonucunda Üsküdar Selamsız'da 50, Kadıköy Koşuyolu'nda 100 ve Fatih Yenibahçe'de 67 ev inşa edilmesi kabul edilir.

1951 KOŞUYOLU EVLERİ

Emlak Bankası ile İstanbul Belediyesi'nin yasa kapsamında İstanbul Anadolu yakasında elde ettiği konut grubudur. Yerleşim planı Kemal Ahmet Aru, mimari projeleri ise Sait Özden ve Leyla Turgut tarafından hazırlanır. Caddenin batı yanındaki daha çok Belediye çalışanlarına yönelik kooperatif mantığında oluşan kesimin yerleşim planı ise Seyfi Arkan tarafından projelendirilir. Koşuyolu'nda beş ya da altı odalı 100 evin inşaatı 1951 yılında tamamlanır; takip eden etaptaki 315 evin uygulaması 1954 yılında sona erer. Koşuyolu yerleşmesi, büyük olasılıkla bulunduğu alanın sınırlanması nedeniyle büyüme olanağı bulamaz. Döneminin modern kentsel yaşam modeli olan yerleşme, çevredeki rant baskısına rağmen günümüzde de varlığını sürdürür.

1961 ATAKÖY YERLEŞKESİ

Henri Prost'un İstanbul'un 1937 Master Planı'nda çeperde yer ayırdığı konut bölgesinde, Başbakan Menderes döneminde davet edilen İtalyan mimar-plancı Luigi Piccinato tarafından tasarlanır. 1957'de Bakırköy'ün bir uzantısı olarak başlatılan projenin, Ataköy 1. Kısım konutlarının inşaatına 1958'de başlanır, 1961'den itibaren teslim edilir. Yerleşim, yakın döneme dek süren etaplamalarla bir uydu kent niteliği kazanır. Farklı yüksekliklerde, optimum manzara elde etme mantığında geliştirilen yerleşim planı, geniş ortak yeşil alanlara ve planlı kentsel donatı alanlarına sahip modern bir yerleşim alanı olarak gelişir. Satın alanlar arasında üst-üst orta gelir grubundan memurlar ağırlıktadır. Sahil kesiminde ortaya çıkan plaj tesisleri de yerleşime olan çekimi destekler. Kapalı-açık alanlar arası olumlu geçişlerin ötesinde, çevresiyle kurduğu olumlu diyalog kapsamında, kamusal mekan tasarımındaki en özgün çözümlerendir. Günümüzde kentsel dokunun ve yaşamın etkin bir parçasıdır.

4. LEVENT İNŞA EDİLİRKEN, İSTANBUL, 1950'ler

Fotoğrafta görünen kişi dönemin öne çıkan grafik tasarımcılarından Atıf Tuna'dır.

Yerleşim planı: Kemal Ahmet Aru ve Rebii Gorbon

Kaynak: Gökhan Akçura Arşivi

5. DEVLET ELİYLE

1966 TOZKOPARAN KONUTLARI

Tozkoparan Konutları, 1966 yılında yürürlüğe giren Gecekondu Kanunu ile Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından hayata geçirilen, İstanbul'un ilk Gecekondu Önleme Bölgesidir. Konut tarihimiz açısından, plansız büyüyen kentteki konut sorununa, devletin doğrudan konut üreterek müdahale ettiği öncül bir eştir. Bölgede 1962 yılında inşası başlayan ilk apartman blokları 1966 yılında tamamlanır. Bölgenin Eski Londra Asfaltı ile sınırlanmış kuzey bölümünden başlayarak uygulanan konut yapılarının yanı sıra çarşı alanları ve eğitim yapıları uygulanır. Çevre düzenlemeleri ve yeşil alanlar tamamlanmadan teslim edilmeleri nedeniyle 50 yıllık sürede kullanıcıların katkılarıyla biçimlenir ve dönüşür. 1980'lerden itibaren çevredeki yapılaşma yoğunlaşır, projeye ait sınırlar içinde yer alan boşluklar başka kooperatiflere tahsis edilir. Günümüzde dönüşüm bölgesinde yer aldığı için bir yetki karmaşası mevcuttur.

– Şebnem Şoher

1980'ler

ATAŞEHİR

1983 yılında, Anadolu Yakası'nda Kadıköy ve Ümraniye arasında, Anadolu otoyolu ve 2. Çevre Yolu kesişiminde yer alan ve Karaman Çiftliği olarak anılan 650 hektarlık arazide 50.000 konutluk Yenikent yerleşim projesi hazırlanır. Kent sel merkeze uzak oluşu nedeniyle döneminde ütöpk olarak değerlendirilir. 1993 yılında, Ataşehir adını alan bir uydu kent projesine dönüşmesiyle yerleşim başlar. Emlak Bankası'ndan TOKİ'ye geçiş sürecinde yerleşime "nokta blok"lar eklenir. 2010'larda Batı Ataşehir adıyla 2. Çevre Yolu'nun batısına sıçrayan gelişme, D100 çevresinde oluşan ve Finanskent adını alan Merkezi İş Alanı gelişmesiyle uydu kent niteliğinden, çalışma alanı dengesi kurulmuş dinamik ve üst gelir grubunun tercih ettiği bir kent birimine dönüşür.

1994-2000'LER BAHÇEŞEHİR

Emlak Bankası'nın son önemli projesi olan Bahçeşehir, Küçükçekmece Gölü'nün kuzeybatısında, TEM'in kuzeyinde, 470 hektarlık Hoşdere (Bojdar) Çiftliği olarak anılan bir alanda, İspartakule tren istasyonu yakınında 15.000 konutluk bir uydu kent olarak planlanır. Bahçeşehir'de ilk yerleşim 1994 yılında başlar. Kişi başına yeşil alanın 12 metrekare olarak tasarlandığı yerleşim çeşitli uluslararası ödülleri kazanır. Yeşil alan ve sosyal donatıları bir gölet çevresinde geliştirilen ve daha çok üst gelir grubuna yönelik tasarlanan uydu kent Boğazköy, Esenkent, İspartakule gibi konut gelişme

alanlarını çevresinde toplar. Hem İkitelli hem de Hadımköy bölgelerindeki sanayi alanlarına kolay ulaşılabilen Bahçeşehir, günümüzde İstanbul merkezli bir ulaşım planından çok, bağımsız bir çalışma alanı olarak yansıtılıyor.

DEVLET ELİYLE KONUT ÜRETİMİ İÇİN YASAL ALTYAPI

Toplu konut elde edimi sürecini hazırlayan yasal altyapı 1981 tarihli Toplu Konut Kanunu ve 1984 tarihli Toplu Konut Kanunu ile uygulamaya konulan Toplu Konut Fonu (TKF) ve sunulan kredi olanaklarıdır. Kooperatifleri, kooperatif birliklerini ve sosyal güvenlik kuruluşlarını toplu konut kuruluşu kapsamına alan ve özel sektörü tamamen kapsam dışında bırakan, 1981 tarihli ilk Toplu Konut Kanunu devletin tavrını göstermesi açısından önemlidir. Bütçesi devlet bütçesinden ayrı tutulan Toplu Konut Fonu kapsamına özel sektör kuruluşları eklenir. TKF'nin 1984'te kullanılmaya başlanmasının ardından kurulan konut kooperatifi sayısında patlama yaşanır.

1990'lar

DEVLET KREDİ DESTEĞİNİ ARTIRIYOR

1992 yılında Belediye Arsaları Üzerinde Toplu Konut ve Kentsel Çevre Üretimi ve Kredilendirilmesine Dair Yönetmelik çerçevesinde Belediye mülkiyetinde bulunan arsa kaynakları toplu konut üretimine yönlendirilir. Toplu Konut Fonu'nun daha verimli kullanılması amacıyla toplu konut projelerine kredi ve arsa desteği sağlanır. Devletin konut sektöründe kredi desteği artar. Yönetmelikle, belediye mülkiyetinde, en az 400 konutun sığabileceği büyüklükte ve toplu konut alanı olarak ilan edilen bölgelerde TOKİ, belediyeler ve bankalar işbirliğiyle konut birimi alanı 100 metrekareyi geçmeyecek şekilde üretilen toplu konut projeleri için, konut maliyetinin %60'ı ile %75'i oranında ve 120-140 ay vadeyle toplu konut kredisi desteği verilir.

2000'ler

POST-GECEKONDU DÖNEMİNDE TOKİ

2004 yılında çıkan yasa, TOKİ'yi gecekondu dönüşüm projeleri geliştirme, inşaat uygulamaları ve finansman düzenlemeleri yapma konusunda tam yetkili kılar. Artık TOKİ gecekondu dönüşüm projesi uygulayacağı alanlarda; mülkiyeti kendisine ait arsa ve arazilerden konut uygulama alanı olarak belirlediği alanlarda, valiliklerce toplu konut

iskan sahası olarak belirlenen alanlarda, çevre ve imar bütünlüğünü bozmayacak şekilde her tür ve ölçekteki imar planlarını yapmaya, yaptırmaya ve tadil etmeye yetkilidir. Üç ay içinde ilgili kurum tarafından onanmayan planları yürürlüğe koyma yetkisi de TOKİ'nindir. Gerçek ve tüzel kişilere ait arazi ve arsaları ve bunların içinde veya üzerinde bulunan her türlü eklenti ve yapıları kamulaştırma yetkisi de TOKİ'ye verilir.

2012 YAPISAL ÇEVRE ÜZERİNE MUĞLAK BİR YASA

2012 yılında yürürlüğe giren Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, mevcut yapı stokunun yıkılmasının önünü açar. Belirsiz ve net olmayan bir tutum içeren yasa, kararlara dair süreçlerin nasıl işleyeceğiyle ilgili hükümleri muğlak bırakır. Süreçleri irdelenmeyen çözümler, uzun vadede devlet-toplum ilişkisine zarar verir. Başta İstanbul'un üst gelir grubunun yaşadığı semtler hallaç pamuğu gibi atılır.

KENTSEL ÇEPERDE ÇİFTLİKLERİN YOKOLUŞU

Küreselleşme, serbest piyasa ekonomisinin inşaat sektörüne bağımlı hale gelmesiyle İstanbul çeperlerindeki son çiftlik arazileri yok olmaya başlar. 3. Havalimanı, 3. Köprü ve Kuzey Marmara Otoyolu ve Kanal İstanbul gibi mega projelerin kesişim bölgesinde yer alan İstanbul çeperlerindeki köylerde, çiftliklerde, birkaç sene içinde tüm tarım-hayvancılık faaliyetleri son bulma tehlikesi altındadır. Günümüzde devlet, yaklaşık yüzyıl önce verdiği arazileri değerlendirmek üzere geri alır. İlk mübadeleler ile gelen Balkan göçmenlerinin üç kuşaktır miras arazilerde sürdürdüğü yaşamları yok olmaya ve İstanbul'un gıda ihtiyacının önemli bir kısmını karşılayan tarım ve hayvancılık faaliyetleri kaybolmaya yüz tutar. Kaybettiği verimli tarım arazileri, inşai faaliyetlere açılan meralar, kirlenen su kaynakları, yok edilen plantasyon ile İstanbul kentsel tarımın sürdürdüğü, kendini besleyen bir yerleşim olmaktan uzaklaşır.

– Gülce Kantürer

YARARLANILAN KAYNAKLAR VE BİBLİYOGRAFYA

Ağat, Nilüfer. (1973, 1976). *Konut Değerlendirmesi Konusunda Bir Araştırma* (Doçentlik tezi). İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Ağat, Nilüfer. (1983). *Konut Tasarımına Mutfağın Etkisi ve Mutfak Tasarımı* (Profesörlük tezi). İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Akay, Zafer. (2011). "Daha Az Bilinen İstanbul Apartmanları: Mimar/Arkitekt'te Yayımlanmış Yapılar Seçkisi." *Mimarist*, sayı 39, sf. 72-75. İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi.

Akay, Zafer. (2011). "Dosya: İstanbul'un Modern Mimarlık Mirası." *Mimarist*, sayı 39, sf. 45-84. İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi.

Akay, Zafer. (1991). "60 Yıllık Mimari Manzara: İstanbul ile Ankara." *Arkitekt*, sayı 1, sf. 52-59.

Akcan, Esra. & Bozdoğan, Sibel. (2012). *Turkey Modern Architectures in History*. Londra: Reaktion Books.

Akcan, Esra. (2009a). *Çeviride Modern Olan: Şehir ve Konutta Türk-Alman İlişkileri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Akcan, Esra. (2009b). "Eldem, Arseven, Egli ve 'Türk Evi' Tezinin Algılanan Nesnelligi." Bülent Tanju & Uğur Tanyeli (yay. haz.), *Sedad Hakkı Eldem II: Retrospektif*, sf. 47-56. İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Yayınları.

Akın, Günkut. (1985). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki Tarihsel Ev Tiplerinde Anlam* (Doktora tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Akın, Günkut. (2005). "Mongeri'nin Komşuları." Aygül Ağır, Deniz Mazlum & Gül Cephaneçigil (yay. haz.), *Afife Batur'a Armağan: Mimarlık ve Sanat Tarihi Yazıları*, sf. 263-287. İstanbul: Literatür Yayınları.

Akın, Günkut. (2012). "Kapanan Daire: Gustav Oelsner Türkiye'de (1939-1949)." İdil Erkol & İhsan Bilgin (yay. haz.), *Liman Kentleri: Amsterdam, Barcelona, Hamburg*, sf. 171-193. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Akın, Nur. (1987). *Balkanlarda Osmanlı Evleri* (Doçentlik tezi). İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Akın, Nur., Batur, Afife., & Yücel, Atilla. (1979). "İstanbul'da On Dokuzuncu Yüzyıl Sıra Evleri Koruma ve Yeniden Kullanım İçin Bir Monografik Araştırma." *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, sayı 2, sf. 185-205, Ankara.

Akın, Nur. (2002). *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Akpınar, İpek. (2009). "İdealimdeki Ev." Bülent Tanju, Pelin Derviş & Uğur Tanyeli (yay. haz.), *İstanbullaşmak*, sf. 97-98. İstanbul: Garanti Galerisi.

Akpınar, İpek. (2009). "Güzelleştirme." Bülent Tanju, Pelin Derviş & Uğur Tanyeli (yay. haz.), *İstanbullaşmak*, sf. 41-42. İstanbul: Garanti Galerisi.

Akpınar, İpek. (2009). "İstimplak." Bülent Tanju, Pelin Derviş & Uğur Tanyeli (yay. haz.), *İstanbullaşmak*, sf. 194-196. İstanbul: Garanti Galerisi.

Akpınar, İpek. (2010). "Remapping the Mid-20th Century Urban Demolitions: Representation of the Rebuilding of Istanbul." Cem Kozar & Turgut Saner (yay. haz.), *History and Destruction in Istanbul: Ghost Buildings*, sf. 174-183, İstanbul.

Akpınar, İpek. (2016). "Urbanization Represented in the Historical Peninsula: Turkification of Istanbul in the 1950s." Meltem Ö. Gürel (yay. haz.), *Mid-Century Modernism in Turkey: Architecture Across Cultures in the 1950s and 1960s*, sf. 56-84. New York: Routledge.

Akpınar, İpek. (2014). "Remapping Istanbul: Taksim after Gezi." Gülden Erkut & M. Reza Shirazi (yay. haz.), *The Case of Beyoğlu, Istanbul, Dimensions of Urban Re-development*, sf. 31-38. Berlin: Technische Universität Berlin, Edition Berlin.

Akpınar, İpek (yay. haz.). (2010). *Osmanlı Başkentinden Küreselleşen İstanbul'a: Mimarlık ve Kent*. İstanbul: Osmanlı Bankası Müzesi Arşivi Yayınları.

Akpınar, İpek (yay. haz.). (2011). "Yıkarak Yapmak," *Betonart*, sayı 29, sf. 40-61. İstanbul.

Akpınar, İpek. (2010). "İstanbul'da Modern bir Pay-i Taht: Prost Planı Çerçevesinde Menderes'in İcraatı / The Making of a Modern Pay-i Taht in Istanbul: Menderes' Executions After Prost's Plan." F. Cana Bilsel & Pierre Pinon (yay. haz.), *İmparatorluk Başkentinden Cumhuriyet'in Modern Kentine: Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951) / From the Imperial Capital to the Republican Modern City: Henri Prost's Planning of Istanbul (1936-1951)*, sf. 167-199. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.

Aksoy, Asu., Robins, Kevin. (1999). "Modernizm ve Binyıl: İstanbul'da Mekânla İmtihan." *Birikim* Temmuz 1999, sayı 123, sf. 53-62. İstanbul.

Aktan, Fethi. (1935). "Ankara Bahçeli Evler Kooperatifi." *Ankara Bahçeli Evler Yapı Kooperatifi Hakkında Derlenmiş Birkaç Yazı*, sf. 35-41. Ankara: Başvekâlet Matbaası.

Alkışer, Yasemin. (2003). *Türkiye'de Konut Sorununun Siyasal Bağlamda Araştırılması ve Değerlendirilmesi* (Doktora tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Alkışer, Yasemin., Edgü, Erincik., & Ünlü, Alper. (2001). "Tarlabası: A District in Change." Hülya Turgut & Peter Kellet (yay. haz.), *Cultural and Spatial Diversity in the Urban Environment*, sayı 3, sf. 1-9, IAPS-CSBE Network Book Series. İstanbul: YEM.

Alsaç, Orhan. (1945). "Saraçoğlu Mahallesi." *Mimarlık Türk Yüksek Mimarlar Derneği Yapı Sanatı, Şehircilik ve Güzel Sanatlar Dergisi*, sayı 5-6, sf. 21-23. İstanbul.

Alsaç, Orhan. (1946). "Ev Buhranı ve Mimarlar." *Mimarlık Türk Yüksek Mimarlar Derneği Yapı Sanatı, Şehircilik ve Güzel Sanatlar Dergisi*, sayı 6.38, sf. 21-22. İstanbul.

Alsaç, Üstün. (1976). *Türkiye'deki Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Dönemindeki Evrimi*. Trabzon: KTÜ Yayınları.

YARARLANILAN KAYNAKLAR VE BİBLİYOGRAFYA

- Altan, Elvan., Akpınar, İpek., & Akay, Zafer. (2016). "Cumhuriyet Döneminde İstanbul'da Mimarlık." *Yeni İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul (Baskıda).
- Altınışık, Burak. (2013). *Geç Osmanlı Döneminde Ölçü ve Nizam* (Doktora tezi). YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Amaç, Ekrem. (1954). "Yapı Kooperatifleri ve Bina Yapımını Teşvik Kanunu." *Türk Belediyecilik Derneği İller ve Belediyeler Dergisi*, sayı 107, sf. 563-564. Ankara: Türk Kooperatifçilik Kurumu Yayınları.
- Anonim. (1935). "Ankara Bahçeli Evler Yapı Kooperatifi Muvakkat İdare Heyet Tarafından 18/2/1935 Tarihinde İlk Umumi Heyete Sunulan Rapor." *Ankara Bahçeli Evler Yapı Kooperatifi Hakkında Derlenmiş Birkaç Yazı*, sf. 15-18. Ankara: Ankara Başvekalet Matbaası.
- Anonim. (1937a). "Şehirlerimizin İmarında Büyük Bir Kuvvet: Yapı Kooperatifleri." *Belediyeler Dergisi-Urbanik, Ekonomik ve Finansal Aylık Dergi*, sayı 26-27, sf. 56-61.
- Anonim. (1937b). "Ankara (Karınca) Yapı Kooperatifi." *Belediyeler Dergisi-Urbanik, Ekonomik ve Finansal Aylık Dergi*, sayı 26-27, sf. 62-65.
- Anonim. (1937c). "Ankara Bahçeli Evler Yapı Kooperatifi." *Belediyeler Dergisi-Urbanik, Ekonomik ve Finansal Aylık Dergi*, sayı 26-27, s. 70.
- Anonim. (1938a). "Bahçeli Evler Kooperatifi İnşaatının Bugünkü Vaziyeti (Ağustos Sonu)." *Belediyeler Dergisi-Urbanik, Ekonomik ve Finansal Aylık Dergi*, sayı 36, sf. 34-36.
- Anonim. (1938b). "Ankara Bahçeli Evler Kooperatifi Esas Mukavelesi." *Belediyeler Dergisi-Urbanik, Ekonomik ve Finansal Aylık Dergi*, sayı 36, sf. 37-43.
- Anonim. (1945). *Cumhuriyetin 22. Yılında Yapı ve İmar İşleri*. Ankara: TC Bayındırlık Bakanlığı Yayınları.
- Anonim. (1946a). "Birinci Türk Yapı Kongresi Mimarlık Grubu, 1946 5. Kol Raporu." *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 175-176, sf. 194-197.
- Anonim. (1946b). *Cumhuriyetin 23. Yılında Yapı ve İmar İşleri*. Ankara: TC Bayındırlık Bakanlığı Yayınları.
- Anonim. (1946c). "Haberler." *Yedigün Resimli Türk Mecmuası*, sayı 694.
- Anonim (1946d). "Belediye Ucuz Ev Kanunu Tasarısı: Ücret ve Aylıkla Çalışan Evsizlere Ucuz Ev." *Türk Belediyecilik Derneği İller ve Belediyeler Dergisi*, sayı 5, s. 165.
- Anonim. (1948). *Cumhuriyetin 25. Yılında Yapı ve İmar İşleri*. Ankara: TC Bayındırlık Bakanlığı Yayınları.
- Anonim. (1951). *Etiler Yapı Kooperatifi Tanıtım Broşürü*. İstanbul: Etiler Yapı Kooperatifi.
- Anonim. (1953). "Ucuz Mesken Davası: Mesken Buhranı ve Hal Çareleri ve 6188 Sayılı Kanun." *Türk Belediyecilik Derneği İller ve Belediyeler Dergisi*, sayı 98, sf. 53-58.
- Anonim. (1958). *Güzel Konutlar Yapı Kooperatifi Tanıtım Broşürü*. İstanbul: Kâğıt ve Basım İşleri AŞ.
- Anonim. (1973). *50 Yılda İmar ve Yerleşme 1923-1973*. Ankara: İmar ve İskân Bakanlığı Mesken Genel Müdürlüğü Araştırma Dairesi Başkanlığı Yayınları.
- Apak, Suat. (1998). *Toplu Konut Alanlarında Güvenli Çevrelerin Oluşturulmasında Kullanılabilecek Kavramsal Bir Model*. (Doktora tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aras, Lerzan. (1991). *Üsküdar Doğançılar'da Bir Paşa Konağı Restorasyon Projesi* (Yüksek lisans tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Arı, Hülya. (1994). *Ekonomik ve Toplumsal Gelişmelerin Apartmanlaşma Sürecinde Konut Birimlerine Etkileri* (Doktora tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- "İstanbul Şenesen Evler Yapı Kooperatifi Mahallesi." (1952a). *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 253-254, sf. 167-173.
- "İzmir Memurlar Kooperatifi Evleri." (1952b). *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 253-254, sf. 228-231.
- "Levend Mahallesi." (1952c). *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 253-254, sf. 174-181.
- Arü, Kemal Ahmet. (1951). *İkinci Dünya Avrupa'sında Mesken Problemi* (Profesörlük tezi). İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Arü, Kemal Ahmet. (1951). *İkinci Dünya Harbinden Sonra Garp Avrupası'nda Mesken Problemi*. İstanbul: İstanbul Matbaacılık.
- Asiliskender, Burak. (2009). "Anadolu'da 'Modern' Bir Yaşam Kurmak: Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası ve Lojmanları." Ali Cengizkan (yay. haz.), *Fabrika'da Barınmak Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de İşçi Konutları: Yaşam, Mekân ve Kent*, sf. 111-131. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Aslanoğlu, İnci. (1980). *1923-1938 Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı (Sosyo, Ekonomik, Kültürel Ortam Değişimi ve Mimarlığa Yansımaları)*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği.
- Atasoy, Ayla. (1973). *Değişen İhtiyaçlar Karşısında Konut Tasarlamasının Mevcut Konutların Değerlendirilmesi Yolu ile Geliştirilmesi* (Doktora tezi). İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Ataş, Zeynep. (2013). *İstanbul'da 1987-2007 Dönemi İçin Bir Konut Tarihi Anlatısı* (Doktora tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ayata, Sencer. (2003). "Yeni Orta Sınıf ve Uydu Kent Yaşamı." Ayşe Saktanber & Deniz Kandiyoti (yay. haz.), *Kültür Fragmanları: Türkiye'de Gündelik Hayat*, sf. 37-56. İstanbul: Metis Yayıncılık.

YARARLANILAN KAYNAKLAR VE BİBLİYOGRAFYA

- Aydınlı, Semra. (1996). "Toplu Konutlarda Kalite Kavramının Fenomenolojik Bir Yaklaşımla Değerlendirilmesi." *Konut Araştırmaları Dizisi: 1*, sf. 339-348. Ankara: TC Toplu Konut İdaresi Başkanlığı.
- Bali, Rifat N. (1999). "Çılgın Kalabalıktan Uzak..." *Birikim* Temmuz 1999, sayı 123, sf. 35-46.
- Bali, Rifat N. (2002). *Tarz-ı Hayat'tan Life Style'a: Yeni Seçkinler, Yeni Mekânlar, Yeni Yaşamlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bartu Candan, Ayfer. (2003). "Dışlayıcı Bir Kavram Olarak 'Mahalle'" *Arredamento Mimarlık*, sayı 7-8, sf. 70-72. İstanbul.
- Batmaz, Eftal Şükrü., Emiroğlu, Kudret., & Ünsal, Süha. (2006). *İnşaatçıların Tarihi: Türkiye'de Müteahhitlik Hizmetlerinin Gelişimi ve Türkiye Müteahhitler Birliği*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Batur, Afife (yay. haz.). (1996). *Dünya Kenti İstanbul Sergisi / World City Istanbul Exhibition*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Batur, Afife (yay. haz.). (2003). *M. Vedad Tek Kimliğinin İzinde Bir Mimar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Batur, Afife., Fersan, Nur., & Yücel, Atilla. (1978). "Reuse of Nineteenth Century Row Houses in İstanbul." Renata Holod (yay. haz.), *Conservation as Cultural Survival*, sf. 60-65. Philadelphia: AKA.
- Baudrillard, Jean. (2004). *Tüketim Toplumu*. Ferda Keskin & Hazal Deliçaylı (çev.). İstanbul: Ayrintı Yayınları.
- Baydar, Oya (yay. haz.). (1999). *75 Yılda Köylerden Şehirlere*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Behar, David., İslam, Tolga. (2006). *İstanbul'da 'Soylulaştırma' Eski Kentin Yeni Sahipleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Behçet ve Bedreddin (1934). "Mimarlık ve Türklük." *Mimar Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 37, sf. 17-20.
- Berkman, Gülden., Osmay, Sevin. (1996). *1984 Sonrası Konut Kooperatifçiliği*. Ankara: TC Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı.
- Bertram, Carol. (2012). *Türk Evini Hayal Etmek: Eve Dair Kolektif Düşler / Imagining the Turkish House: Collective Visions of Home*, Mehmet Ratip (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları (Edebiyat Eleştirisi 31).
- Bilgin, İhsan. (1980). *İş Bölümü ve Yeniden Üretim Bağlamında Mimarlık Pratiğine Kullanıcı Katılımı* (Yüksek lisans tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bilgin, İhsan. (1990). *Konut Üretimini Karşılaştırmalı Analizi* (Doktora tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bilgin, İhsan. (1996). "Anadolu'da Modernleşme Sürecinde Konut ve Yerleşme." *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme*, sf. 272-290. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Toplum Vakfı.
- Bilgin, İhsan. (2003). "Toplu Konuta Tarihsel Perspektif İçinde Bakmak." Pelin Pınar Özden ve diğer. (yay. haz.), *Konut Kurultayı*, sf. 263-268. İstanbul: ŞPO Yayını.
- Bilgin, İhsan. (2004). "Türkiye'de Barınma Kültürü ve Konut Mimarisinde Yeni Eğilimler." *Gelenek İşlev ve Moda Arasında Günümüz Konut Kültürü*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.
- Bilgin, İhsan. (yay. haz.). (2010). *İstanbul 1910-2010 Kent, Yapılı Çevre ve Mimarlık Kültürü Sergisi Kataloğu*. İstanbul: İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı / İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Bingöl, Özgür. (2001). *Modernleşme ve Konut Mimarisi. Endüstri Devriminden Sonra Barınma Kültürünün Değişimi* (Yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bozdoğan, Sibel. (2002). *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bölen, Fulin., Türkoğlu, Handan., Yirmibeşoğlu, Funda., & Korça, Perver. (1994). "Land for Development and Residential Density, The Case of İstanbul." Oktay Ural & Robert Krapfenbauer (yay. haz.), *Proceedings of XXII IAHS/FIU World Congress, Housing Construction Financing*, sf. 62-74. Avusturya: Salzburg.
- Bölen, Fulin. (1997). "Toplu Konutların Dünyü ve Yarını." *Kent Gündemi*, cilt 1, sayı 2, sf. 31-36.
- Bölen, Fulin. (2004). "Housing Policy and Housing Systems in Turkey." A | Z, *ITU Journal of the Faculty of Architecture*, cilt 1, sayı 1, sf. 14-31.
- Bölen, Fulin., Özsoy, Ahsen., Erkut, Gülden., Türkoğlu, Handan Dülger., Levent, Tüzün Baycan., & Tezer, Azima. (2000). "Kentleşme ve Doğa Karşılığı: Ömerli Havzası." *İstanbul Dergisi*, sayı 34, sf. 95-100.
- Buğra, Ayşe. (2008). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Buğra, Ayşe., Keyder, Çağlar. (2015). *Sosyal Politika Yazıları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bursa, Nihal. (2004). "Gelenek, İşlev ve Moda Ortak Düzleminde Bir Mimar: Sedat Hakkı Eldem." *Gelenek, İşlev ve Moda Arasında Günümüz Konut Kültürü*, sf. 39-45. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.
- Can, Cengiz. (1993). *İstanbul'da 19. Yüzyıl Batılı ve Levanten Mimarların Yapıları ve Koruma Sorunları* (Doktora tezi). YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Cemil, Alâeddin. (1936). "Ankara'da Yeni Bir Mahalle Kuruluyor: Metroso İki Kuruşa Alınan Arsalarda Ucuz Evler İnşasına Başlanılacak." *Karınca*, sayı 29-30, sf. 44-46. Türk Kooperatifçilik Cemiyeti Yayını.
- Cengizkan, Ali (yay. haz.). (2009). *Fabrika'da Barınmak*. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Cengizkan, Ali. (2000a). *Discursive Formations in Turkish Residential Architecture Ankara: 1948-1962* (Doktora tezi). ODTÜ Mimarlık Bölümü, Ankara.

YARARLANILAN KAYNAKLAR VE BİBLİYOGRAFYA

- Cengizkan, Ali. (2000b). "Toplu Konut İdaresi (TOKİ) Bir Tasarım Deneyi: Eryaman 3. Etap ve 4. Etap Konutları." *XXI Mimarlık Kültürü Dergisi* Eylül-Ekim 2000, sayı 4, sf. 136-143.
- Cengizkan, Ali. (2002). "Cinnah 19; Ütopik mi, Gerçek Modern mi?" *Mimarlık*, cilt 3-4, sayı 304, sf. 18-21.
- Cengizkan, Ali. (2004). *Gelenek İşlev ve Moda Arasında Günümüz Konut Kültürü*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.
- Cengizkan, Ali. (2004). *Mübadele Konut ve Yerleşimleri*. Ankara: Arkadaş Yayıncılık.
- Cengizkan, Ali. (2004). "Özgünlük ve Tekrarın Tekrarı: Konutta Yeni Gelişmeler ve Nesne Olarak Konut." *Arredamento Mimarlık*, sayı 100+65, sf. 106-115. İstanbul.
- Cengizkan, Ali. (2007). "Ankara'yı Konutla Varetmek: 1975 Sonrasında Kenti Kurmak ve Dönüştürmek." Tansel Korkmaz (yay. haz.), *2000'lerde Türkiye'de Mimarlık: Söylem ve Uygulamalar*, sf. 33-54. Ankara: Mimarlar Odası Yayınları.
- Cerasi, Maurice M. (1999). *Osmanlı Kenti: Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. ve 19. Yüzyıllarda Kent Uygarlığı ve Mimarisi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Chokor, Boyowa Anthony. (1993). "The Meaning and Use of Housing: The Traditional Family." Ernesto G. Arias (yay. haz.), *The Meaning and Use of Housing*, sf. 291-302. ABD: Avebury, Aldershot & Brookfield.
- Crysler, C. Greig., Cairns, Stephen., & Heynen, Hilde (yay. haz.). (2012). *The Sage Handbook Of Architectural Theory*. Londra: Sage Publications.
- Coşar, Nevin. (2001). "Banka İkramiyeleri ve Tasarruf, 1928-1976" (Konferans metni). Osmanlı Bankası Bankacılık ve Finans Tarihi Araştırma ve Belge Merkezi İktisat Tarihi Konferansları, İstanbul.
- Coşar, Nevin. (2001). "Cumhuriyet Döneminde Banka İkramiyeleri ve Tasarruf." *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, cilt 16, sayı 187, sf. 85-94.
- Çağdaş, Gülen. (1995). "Spatial Organizations and Functions in Squatter Dwellings: A Case Study in Istanbul." *Open House International*, cilt 20, sayı 4, sf. 40-45.
- Çağlar, Sevin. (1990). *Toplu Konut Kooperatiflerinde Tipleşme ve Standart Düzeyi Araştırması* (Yüksek lisans tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çavdar, Ayşe., Tan, Pelin (yay. haz.). (2013). *İstanbul: Müstesna Şehrin İstisna Hali*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Çavuşoğlu, Aksoy ve diğer. (2010). *Küreselleşen İstanbul'da Ekonomi*. İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Çavuşoğlu, Erbatur. (2014). *Türkiye Kentleşmesinin Toplumsal Arkeolojisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çınar, Hülya. (2004). *Üst Gelir Grubu Kontrollü Konut Sitelerindeki Açık Alanların Değerlendirilmesi: Göktürk Beldesinden Örnekler* (Yüksek lisans tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çıracı, Murat. (1979). *Konut Üretim Organizasyon Biçimleri ve Organizasyonel Yapıda Değişme* (Yüksek lisans tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dener, Aytanga. (2000). "Evimi Nasıl Tasarlamalıyım?" *Stüdyo Tasarım Kuram Eleştiri Dergisi*, sayı 1. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Bina Bilgisi Anabilim Dalı.
- Derviş, Afife Pelin. (1999). *Mimar Vedat Tek Konutlarının İşlevsel Analizi* (Yüksek lisans tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Derviş, Pelin., Öner, Meriç. (2009). *Mapping İstanbul*. İstanbul: Garanti Galerî Yayınları.
- Derviş, Pelin., Öner, Meriç. (2009). *Tracing İstanbul*. İstanbul: Garanti Galerî Yayınları.
- Dinçer, İclal., Akin, Oya. (1994). "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kapsamında Koruma Planı ve İdari Yapısı." 2. *Kentsel Koruma Yenileme ve Uygulama Kolokiyumu*, sf. 127-131. İstanbul.
- Doğusan, Alexander., Gül, Neşe. (2013). *Bir Modernleşme Pratiği Olarak Kooperatifçilik ve Bahçeli Konut Yerleşimleri* (Doktora tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dökmeci, Vedia., Boduroğlu, Hasan., & Berköz, Lale. (1996). *Cities of Emlakbank*. İstanbul: Creative Yayıncılık ve Tanıtım Ltd.
- Duben, Alan., Behar, Cem. (1996). *İstanbul Haneleri: Evlilik, Aile ve Doğurganlık 1880-1940*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dursun, Pelin. (1995). *Gecekondu ve Yarı-Gecekondularda Morfolojik Analiz* (Yüksek lisans tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Duru, Bülent., Keleş, Ruşen. (2008). "Ankara'nın Ülke Kentleşmesindeki Etkilerine Tarihsel Bir Bakış." *Mülkiye Dergisi*, cilt 32, sayı 261, sf. 27-44. Ankara.
- Dülgeroğlu-Yüksel, Yurdanur. (1987). *Kent Gecekondularının Sosyal Dayanışma Bağları ve Yerel Yönetimle Etkileşimleri*. Ankara: Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, İller Bankası.
- Dülgeroğlu-Yüksel, Yurdanur. (1995). *Konut Mekânı Kavramının Tipolojik Temelleri*. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Dülgeroğlu-Yüksel, Yurdanur., Aydınli, Semra., Pulat, Gülçin., Yılmaz, Zerrin., & Özgünler, Mustafa. (1996). *Toplu Konutlarda Nitelik Sorunu*, cilt 1-2: Konut Araştırmaları Dizisi 4. Ankara: TC Başbakanlık Toplu Konut İdaresi (Orta Doğu Teknik Üniversitesi Basım İşliği).
- Dülgeroğlu-Yüksel, Yurdanur., Bayazıt, Nigan., Yılmaz, Zerrin., & Çıracı, Murat (yay. haz.). (1987). *Toplu Konutlarda İç ve Dış Mekân Özellikleri*. İstanbul: Büyükşehir Konut Yapı Kooperatifi.
- Dülgeroğlu-Yüksel, Yurdanur., Sağlamer, Gülsün., Özsoy, Ahsen., Türkoğlu, Handan., Pulat-Gökmen, Gülçin., Gür, Elmira., Alkışer, Yasemin., Keskin, Berna., & Uzer, Evren. (2005). *City Architecture in Between Past and Future*, sayı 1. İstanbul: İTÜ Housing Research and Education Center, Pub.

YARARLANILAN KAYNAKLAR VE BİBLİYOGRAFYA

- Dülgeroğlu-Yüksel, Yurdanur., Kerem, Zeynep (yay. haz.). (1998). *Göç, Kent ve Gecekondu: Kentte Mekânın Dönüşümü Sorunu Yaklaşımlar Üzerine Yazılar*. İstanbul: Birsan Yayınevi.
- Eldem, Edhem. (2000). "Banka, Reklam ve İhup Hulusi Üçgeni: Osmanlı Bankası Reklam Kampanyaları (1956-1959)." *Toplumsal Tarih*, cilt 14, sayı 80, sf. 8-10.
- Eldem, Sedad Hakkı. (1931). "Küçük Ev Projeleri." *Mimar Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 1.
- Eldem, Sedad Hakkı. (1954). *Türk Evi Plan Tipleri*. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Eldem, Sedad Hakkı. (1986). *Osmanlı Evi Türk Evi*. İstanbul: Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayınları.
- Erenoğlu, Gül. (1998). *Kentsel Kimlikte Sürekliliğin Rolü ve Akaretler Evleri - Teşvikiye Bölgesi Örnek Alanında Tarihi Çevrede Modern Yapı İncelemesi* (Yüksek lisans tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erginbaş, Doğan. (1961). *İnsan ve Ev* (Profesörlük tezi). İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Ergün, Nilgün. (2006). "Gentrification Kuramlarının İstanbul'da Uygulanabilirliği." David Behar & Tolga İslam (yay. haz.), *İstanbul'da Soylulaştırma*, sf.17-30. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Fersan, Nur. (1980). *Küçük Anadolu Kentlerinde Tarihsel Dokunun Korunması ile İlgili Bir Yöntem Araştırması* (Doktora tezi). İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Frichot, Hélène. (2005). "Stealing into Gilles Deleuze's Baroque House." Gregg Lambert & Ian Buchanan (yay. haz.), *Deleuze and Space*, sf. 61-79. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Geray, Cevat. (2011). "TOKİ ve Konut Kooperatifleri." *TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Konut Sempozyumu*, sf.129-148. İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Yayını.
- Giritli, Heyecan. (1978). *Kontrolsüz Konut Yapımına Çözüm Yaklaşımları* (Yüksek lisans tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gövsâ, İbrahim Alaettin. (1945). "Apartman Yaşayışı." *Yedigün*, 23 Aralık 1945.
- Gülçür, Adil Kamil. (1941). "Yapı Kooperatiflerinin Zaafları." *Karınca*, cilt 5, sayı 8, s. 11. Türk Kooperatifçilik Cemiyeti Yayını.
- Gülersoy, Nuran Zeren., Esin, Nur., & Özsoy, Ahsen. (2003). *Quality of Urban Life Policy Versus Practice*. İstanbul: İTÜ, Urban and Environmental Planning and Research Center.
- Gülersoy, Nuran Zeren., Özsoy, Ahsen., Erkut, Gülden., Yiğiter-Genli, Reyhan., & Eyüboğlu, Engin. (1999). *İ.T.Ü. Ayazağa Kampüsü Arazisinde Oluşan Armutlu Gecekondu Bölgesinin Planlanmasına Yönelik Araştırma Projesi, I. Aşama*. İstanbul: TÜBİTAK / İNTAG-İTÜ Konut Araştırmaları Ünitesi.
- Günay, Zeynep., Koramaz, Kerem., & Özüerken, Şule. (2015). "From Squatter Upgrading To Large Scale Renewal Programmes: Housing Renewal In Turkey" Christopher Watson & Richard Turkington (yay. haz.), *Renewing Europe's Housing*, sf. 215-244. Şikago: The University of Chicago Press.
- Gürel, Sedat., Sudalı, Muzaffer., Suher, Hande., & Baytin, Tulu. (1963). "Şehir Konutları Standartlarının Tespiti" (Konut Paneli 1). İTÜ Mimarlık Fakültesi, Yapı Araştırma Kurumu, İstanbul.
- Gür-Şener, Elmira., Hacıhasanoğlu, Işıl., & Turgut-Yıldız, Hülya (yay. haz.). (2005). "Social Change and Spatial Transformation In Housing Environments." *IAPS-CSBE Network Kitap Serisi: 5*. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını.
- Güvenç, Murat (yay. haz.). (2009). *Eski İstanbullular, Yeni İstanbullular*. İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi
- Güzer, C. Abdi. (2001). *Konut Üzerine De(ne)meler*. Ankara: Mimarlar Derneği 1927 Yayını.
- Güzer, C. Abdi. (2004). "Kültürel Süreklilik ve Dönüşüm Alanı Olarak Konut." *Gelenek İşlev ve Moda Arasında Günümüz Konut Kültürü*, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.
- Habermas, Jürgen. (2010). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hacıhasanoğlu, Işıl. (1982). *Konut ve Konutu Oluşturan Alt Sistemlerin Farklı Yaşam Süreleri Açısından Esneklik Sorunu* (Yüksek lisans tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Hacıhasanoğlu, Orhan. (1986). *Konut Mekânlarında Yoğunluk - Kalabalıklık İlişkisinin Belirlenmesinde Kullanılabilecek Bir Yöntem* (Doktora tezi). İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Hacısalıhoğlu, Yaşar. (2000). *Küreselleşme, Mekânsal Etkileri ve İstanbul*. İstanbul: Akademik Düzey Yayınları.
- Harvey, David. (2013). *Sosyal Adalet ve Şehir*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, David. (2015a). *Asi Şehirler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, David. (2015b). *Sermayenin Mekânları*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Harvey, David. (2015c). *Umut Mekânları*. İstanbul: Metis Yayınları.

YARARLANILAN KAYNAKLAR VE BİBLİYOGRAFYA

Heynen, Hilde. (2011). *Mimarlık ve Modernite*. İstanbul: Versus Yayınevi.

Işık, Oğuz., Pınarcıoğlu, M. Melih. (2015). *Nöbetleşe Yoksulluk: Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları.

İnceoğlu, Arda. (1999). *Evin Anlamı ve Kentleşme Süreçleri* (Doktora tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

İpek, Melek. (2003). "Yeni Kentsel Alanlar ve Uydu Kentler." Pelin Pınar Özden ve diğer. (yay. haz.), *Konut Kurultayı*, sf. 278-283. İstanbul: ŞPO Yayını.

Kaçel, Ela. (2007). "Fidüsyer: Bir Kolektif Düşünme Pratiği." Müge Cengizkan (yay. haz.), *Mimarlığa Emek Verenler Dizisi III: Haluk Baysal Melih Birsal*. Ankara: Mimarlar Odası Yayınları.

Kahveci, Özgür Esra. (2004). *Metropol Devriminde Gündelik Yaşam ve Konut* (Yüksek lisans tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kahya, Meltem. (1993). *Endüstrileşmenin ve Teknolojik Gelişmelerin Konut İç Mekân Düzenine Etkileri* (Yüksek lisans tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kansu, Aykut. (2009). "Jansen'in Ankara'sı İçin Örnek Bir Bahçeşehir ya da Siedlung: Bahçelievler Yapı Kooperatifi 1934-1939." *Toplumsal Tarih*, sayı 187. İstanbul: Tarih Vakfı.

Karınca. (1934). "Türk Kooperatifçilik Cemiyetinin Yasası." *Karınca*, sayı 1, sf. 30-31. Türk Kooperatifçilik Cemiyeti Yayını.

Karınca (1936a). "Ankara (Güven) Yapı Kooperatifi." *Karınca*, sayı 26, s. 30. Türk Kooperatifçilik Cemiyeti Yayını.

Karınca (1936b). "Şimdiye Kadar Sepkeden Teşebbüs ve Muameleler Hakkında Rapor." *Karınca*, sayı 26, sf. 31-32. Türk Kooperatifçilik Cemiyeti Yayını.

Karınca (1937a). "Altı Ayda Gayesini Elde Eden Karınca Yapı Kooperatifi İnşaata Başlarken." *Karınca*, sayı 39, sf. 20-23. Türk Kooperatifçilik Cemiyeti Yayını.

Karınca (1937b). "Karınca Yapı Kooperatifinde." *Karınca*, sayı 40-41-42, sf. 32-35. Türk Kooperatifçilik Cemiyeti Yayını.

Kayaalp, Nilay. (2008). *Pera'nın Yersiz Yurtsuz Kahramanları: Vallauri Ailesi, Edouard Lebon, Alexandre Vallauri ve M. Vedad Tek* (Yüksek lisans tezi). YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Keleş, Ruşen. (2003). "Konut Hakkı İnsan Hakkı mıdır?" *Mimarist*, sayı 7, sf. 97-101. İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi.

Keyder, Çağlar. (2013). *İstanbul Küresel ve Yerel Arasında*. İstanbul: Metis Yayınları.

Keyder, Çağlar (yay. haz.). (2000a). "Enformel Konut Piyasasından Küresel Konut Piyasasına." *İstanbul Küresel ile Yerel Arasında*, sf. 171-191. İstanbul: Metis Yayınları.

Keyder, Çağlar (yay. haz.). (2000b). "Sonuç." *İstanbul Küresel ile Yerel Arasında*, sf. 223-235. İstanbul: Metis Yayınları.

Keyman, Fuat., Koyuncu Lorasdağı, Berrin. (2010). *Kentler: Anadolu'nun Dönüşümü, Türkiye'nin Geleceği*. İstanbul: Doğan Kitap.

Kıray, Mübeccel Belik. (1998). *Kentleşme Yazıları*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Koraltürk, Murat. (2002). "Daireniz Bizden." *Popüler Tarih*, sayı 17. İstanbul: Dünya Yayıncılık.

Korkmaz, Tansel. (yay. haz.). (2007). *2000'lerde Türkiye'de Mimarlık: Söylem ve Uygulamalar*. Ankara: TMOBB Mimarlar Odası Yayınları.

Koyunoğlu, Arif Hikmet. (2008a). "Milli Mimari ve Modern Stil." Hasan Kuruyazıcı (yay. haz.), *Osmanlıdan Cumhuriyet'e Bir Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu: Anılar, Yazılar, Mektuplar, Belgeler*, sf. 293-296. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Koyunoğlu, Arif Hikmet. (2008b). "Türk Mimarisi." Hasan Kuruyazıcı (yay. haz.), *Osmanlıdan Cumhuriyet'e Bir Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu: Anılar, Yazılar, Mektuplar, Belgeler*, sf. 301-304. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Koyunoğlu, Arif Hikmet. (2008c). "Bugünün Mimarisi." Hasan Kuruyazıcı (yay. haz.), *Osmanlıdan Cumhuriyet'e Bir Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu: Anılar, Yazılar, Mektuplar, Belgeler*, sf. 309-311. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Koyunoğlu, Arif Hikmet. (2008d). "Mimari ve Türk Mimarının İstikbali." Hasan Kuruyazıcı (yay. haz.), *Osmanlıdan Cumhuriyet'e Bir Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu: Anılar, Yazılar, Mektuplar, Belgeler*, sf. 315-317. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Köse, Yavuz. (yay. haz.). (2011). *İstanbul: İmparatorluk Başkentinden Megakente*. İstanbul: Kitap Yayınevi.

Kurtuluş, Hatice. (2002). "İstanbul'da 'Ayrıcalıklı' Konut Alanları ve Yoksulluğa Kentsel Kaynak Transferleri Çerçevesinden Bir Bakış." *Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama*, sf. 215-229. Ankara: ŞPO Yayını.

Kurtuluş, Hatice. (2003). "Mekânda Billurlaşan Kentsel Kimlikler: İstanbul'da Yeni Sınıfsal Kimlikler ve Mekânsal Ayrışmanın Bazı Boyutları." *Doğu-Batı: Kimlikler*, sayı 23, sf. 75-96.

Kurtuluş, Hatice. (yay. haz.). (2005). *İstanbul'da Kentsel Ayrışma*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

YARARLANILAN KAYNAKLAR VE BİBLİYOGRAFYA

- Kuruyazıcı, Hasan (yay. haz.). (2008). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu: Anılar, Yazılar, Mektuplar, Belgeler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kümbetoğlu, Belkıs. (1996). "Gecekonuda Kadın ve Yaşam Alanları." Emine M. Komut (yay. haz.), *Diğerleri'nin Konut Sorunları*, sf. 90-100. Ankara: TMOBB Mimarlar Odası Yayınları.
- Lawrence, Roderick. (1985). "A More Humane History of Homes: Research Method and Application." Carol M. Werner & Irwin Altman (yay. haz.), *Home Environments*, sf.113-131. London: Plenum Press.
- Lefebvre, Henri. (2013). *Kentsel Devrim*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Low, Setha. (2004). *Behind The Gates: Life, Security and the Pursuit of Happiness in Fortress America*. New York: Routledge.
- Mortaş, Abidin. (1943a). "Yapı Sanayimiz." *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 135-136, sf. 51-53.
- Mortaş, Abidin. (1943b). "Ankara Tasarruf Evleri Kooperatifi." *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 135-136, sf. 76-79.
- Mortaş, Abidin. (1943c). "Ankara'da Mesken Meselesi." *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 143-144, sf. 239-240.
- Mortaş, Abidin. (1944a). "Az Para ile Ev Yapmak ve Bizde Kooperatifçilik." *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 147-148, sf. 90-92.
- Mortaş, Abidin. (1944b). "Bir Memur Evi Tip Projesi." *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 145-146, sf. 45-46.
- Mortaş, Abidin. (1948). "Ankara Tasarruf Evleri." *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 193-194, sf. 10-15.
- Oktay, Samim. (1947). "Küçük Bir Ev Yaratmak." *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 189-190, sf. 207-210.
- Öncü, Ayşe. (1999). "'İdealinizdeki Ev' Mitolojisi Kültürel Sınırları Aşarak İstanbul'a Ulaştı." *Birikim*, sayı 123, sf. 26-46, İstanbul.
- Öncü, Ayşe. (2013). "'İdealinizdeki Ev' Mitolojisi Küresel Sınırları Aşarak İstanbul'a Ulaştı." Ayşe Öncü & Petra Weyland (yay. haz.), Leyla Şimşek & Nilgün Uygun (çev.), *Mekân, Kültür, İktidar. Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler*, sf. 83-103. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öncü, Ayşe., Weyland, Petra. (yay. haz.). (2013). *Mekân, Kültür, İktidar: Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özkan, Alper. (2009). *A Critical Evaluation of Housing Co-operatives in Turkey Within the Framework of Collective Action Theories: A Case Study in Ankara and Istanbul* (Doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kent ve Bölge Planlaması Programı, Ankara.
- Özsoy, Ahsen. (1983). *Gecekondu Biçimlenme Süreci ve Etkinlerinin Analizi* (Doktora tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özsoy, Ahsen. (1994). *Konutu Anlamak*. Kuram Kitap Dizisi, sayı 6, sf. 5-9. İstanbul: Kur Yayınları.
- Özsoy, Ahsen., Esin, Nur., & Pulat, Gülçin. (der.). (1989). "Ataköy Toplu Konut Uygulamalarının Değerlendirilmesi." Panel Bildirileri. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Özüekren, Şule. (1982). *Konut Üretimini Gerçekleştirme/Geliştirme Aşamasında Kendine Yardımın Örgütlenmesi Yaklaşım Biçiminin Belirlenmesi İçin Bir Model* (Doktora tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özüekren, Şule. (1990). "Workers' Housing Co-operatives in Turkey: A Qualitative Evaluation of the Movement." *Industrial Activities Branch, Sectoral Activities Programme*. Cenevre: ILO Working Papers.
- Özüekren, Şule. (1994). "Konut Kooperatifleri." Nuri Akbayar ve diğer. (yay. haz.). *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 5, sf. 65-67. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.
- Özüekren, Şule. (1996). "Two Stories of Turkey: Densified Gecekondu and Informalized Formal Housing." *Dialog: A Journal for Planning and Building in the Third World*, sf. 25-31.
- Pitarakis, B. (1994). "Konut." Nuri Akbayar ve diğer. (yay. haz.). *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 5, sf. 62-63. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.
- Pulat, Gülçin. (1992). *Dar Gelirli Kentlilerin Konut Sorunu ve Soruna Sosyal İçerikli Mekânsal Çözüm Arayışları* (Yayınlanmış doktora tezi). Ankara: Kent-Koop Yayını, Volkan Matbaacılık.
- Resmi Gazete. (1946b). "Mahdut Mesuliyetli İstanbul Şenesenevler Yapı Kooperatifi." sayı 6466.
- Saegert, Susan. (1985). "The Role of Housing in the Experience of Dwelling." Carol M. Werner & Irwin Altman (yay. haz.), *Home Environments*, sf. 287-307. Londra: Plenum Press.
- Sağlamer, Gülsün., Dursun, Pelin. (1999). "Cultural Transformations and Reflections on the Physical Environment in Trabzon: A Morphological Analysis of Housing Patterns." *International Journal for Housing Science and Its Applications*, cilt 23, sayı 4, sf. 217-232. ABD: International Association for Housing Science.

YARARLANILAN KAYNAKLAR VE BİBLİYOGRAFYA

Sağlamer, Gülsün., Özüekren, Şule (yay. haz.). (1991). *Housing for the Urban Poor*. İstanbul: İTÜ Building and Earthquake Research and Application Center / ENHR.

Sakaoğlu, N. (1994). "Bekar Odaları." Akbayar, Nuri ve diğer. (yay. haz.), *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 2, sf. 123-124. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.

Sayar, Zeki. (1941). "İmar Politikamızı Kuralım ve Teşkilatlandıralım." *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 131-132, s. 239.

Sayar, Zeki. (1943a). "Yapı İşlerimizin Bu Güncü Durumu." *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 139-140, sf. 143-144.

Sayar, Zeki. (1943b). "Biz Ne Yapıyoruz?" *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 141-142, sf. 193-194.

Sayar, Zeki. (1946a). "Mesken Davamız." *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 171-172, sf. 49-50.

Sayar, Zeki. (1946b). "Mesken Davamız II." *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 175-176, sf. 149-150.

Sayar, Zeki. (1946c). "Saraçoğlu Mahallesi." *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 171-172, sf. 56-59, 86.

Sayar, Zeki. (1946d). "Mimarlık Politikamız." *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 169-170, sf. 3-4.

Sayar, Zeki. (1949). "Yapı Kredileri." *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 211-214-170, sf. 145-146.

Sayar, Zeki. (1952). "Mesken Davasında Teşkilat." *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 253-254, sf. 213-214.

Sayar, Zeki. (1955). "Belediyemizin Mesken Davasını Anlayışı." *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 280, sf. 49-50.

Sayar, Zeki. (1956). "Şu Mesken Davamız." *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 283, sf. 3-4.

Sayar, Zeki. (1958). "İmar Vekaletinden Beklediklerimiz." *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 290, sf. 3-4.

Sey, Yıldız. (1978). "Van Depremi Sonrası Konut Uygulamaları Hakkında Rapor. (Y.A.K. Afet Bölgelerinde Konut Planlama ve Konut Üretimi Çalışma Grubu ile)." Y.A.K. Yayınları Seri D, Raporlar, sayı 7. İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Sey, Yıldız. (1998). "Cumhuriyet Döneminde Konut." Y. Sey (yay. haz.), *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, sf. 273-300. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Sey, Yıldız (yay. haz.). (1996). *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme / Housing and Settlement in Anatolia in a Historical Perspective*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Sey, Yıldız (yay. haz.). (1998). *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Sey, Yıldız (yay. haz.). (1999). *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme*. İstanbul: Tepe Mimarlık Kültürü Merkezi.

Sey, Yıldız., Berköz, Eşher., Tapan, Mete., & Yücel, Atilla. (1976). "Türkiye'de Afet Konutu Uygulamalarına İlişkin Gözlem ve Düşünceler." *Yapı Araştırma Kurumu Bülteni*, sayı 4, sf. 6-26.

Sey, Yıldız., Tapan, Mete. (1987). *Toplu Konut Üretiminde Türkiye'de ve Yabancı Ülkelerde Uygulanan Yapım Sistemleri Tanıtma Kataloğu*, sayı 7. Ankara: TÜBİTAK Yapı Araştırma Enstitüsü.

Suher, Hande (yay. haz.). (1989). *Çeşitli Yönleri ile Toplu Konut*. İstanbul: TOKYAD (Toplu Konut Yapımcıları Derneği).

Sügüder, Nezahat. (1945). "Ev ve Aile." *Mimarlık Türk Yüksek Mimarlar Derneği Yapı Sanatı, Şehircilik ve Güzel Sanatlar Dergisi*, sayı 8-9, sf. 23-24.

Şener, Hasan., Yıldız, Dilek. (2000). "Dünden Bugüne Koşuyolu." *Mimarlık*, sayı 291, sf. 26-37.

Şenyapılı, Tansı. (2004). "Baraka'dan Gecekonduya Ankara'da Kentsel Mekânın Dönüşümü: 1923-1960." İstanbul: İletişim Yayınları.

Şumnu, Umut. (2014). "Lottery Houses (İş Bank) in Ankara." *Ankara Araştırmaları Dergisi*, sayı 2(1), sf. 51-73.

Şumnu, Umut., Şumnu, Ece Akay., & Yarımbaş, Duygu. (2014). "Şimdi Yuva Sahibi Olmanın Tam Zamanıdır: Türkiye'de İkramiye Evleri Olgusu Salt Araştırma Projesi." İstanbul: SALT Araştırma.

Taner, Haldun. (1948). "Konfora Kavuşan Aile." *Yedigün*, sayı 780.

Tanju, Bülent. (1999). *1908-1946 Türkiye Mimarlığının Kavramsal Çerçevesi* (Doktora tezi). İstanbul: İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.

Tanju, Bülent. (2007). *Tereddüt ve Tekerrür, Mimarlık ve Kent Üzerine Metinler: 1873-1950*. İstanbul: Akın Nalça Yayınları.

Tankut, Gönül. (1988). "Ankara'nın Başkent Olma Süreci." *ODTÜ, M.F.D.*, cilt 8, sayı 2, sf. 93-104. Ankara.

Tankut, Gönül. (1988). "Ankara'nın Planlı İmanı ve Şehir Mimarisi." *Mimarlık*, sayı 284, sf. 20-21. Ankara.

Tankut, Gönül. (1993). *Bir Başkent'in İmanı Ankara: (1929-1939)*. İstanbul: Anahtar Kitaplar.

YARARLANILAN KAYNAKLAR VE BİBLİYOGRAFYA

- Tanpınar, Ahmet Hamdi. (1999). *Huzur*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tanyeli, Uğur. (2002). "Türkiye'de Metropol Kavrayışı: İstanbul Üzerinden Bir Oku(ya) ma(ma) Denemesi." *Arredamento Mimarlık*, sayı 100+51, sf. 89-92. İstanbul.
- Tanyeli, Uğur. (2005). *İstanbul 1900-2000: Konutu ve Modernleşmeyi Metropolden Okumak*. İstanbul: Ofset Yapımevi Yayınları.
- Tanyeli, Uğur. (2006). "Mahremiyet ve Konforun Tarihi: Türkiye'de Oda (15.-20. Yüzyıllar)." *Sanat Dünyamız*, sayı 100, sf. 291-301. İstanbul: Yayınları.
- Tanyeli, Uğur. (2008). "Genç Sedat Hakkı Eldem: Kültürler Arası Bir Kimlik İnşası 1908-1930." Ethem Eldem, Bülent Tanju & Uğur Tanyeli (yay. haz.), *Sedat Hakkı Eldem I: Gençlik Yılları*, sf. 42-132. İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Tapan, Mete. (1973). *Betonarme Büyük Boyutlu Prefabrikte Elemanlarla Çok Katlı Konut Üretiminde Tasarım Kısıtlamaları Üzerine Bir Araştırma* (Doktora tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- TBMM Tutanağı (1944). "Memur Meskenleri İnşası Hakkında Kanun Layihası," dönem 7, cilt 12, oturum 86.
- TBMM Tutanağı (1953). "Van Mebusu Ferid Melen'in Türkiye Emlak Kredi Bankası'nın Son İki Yıl İçinde Açtığı Ticari Krediler Dolayısıyla İçtüzüğün 177nci Maddesi Gereğince Meclis Soruşturması Yapılmasına Dair Önergesi," dönem 9, cilt 21, oturum 68.
- TBMM Tutanağı (1958). "1958 Mali Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Layihası," dönem 11, cilt 2, oturum 41.
- Tekeli, İlhan. (1982). "Türkiye'de Konut Sunumunun Davranışsal Nitelikleri ve Konut Kesiminde Bunalım," *Konut '81*, sf. 57-101. Ankara: Kent-Koop Batıkent Konut Üretim Yapı Kooperatifleri Birliği Yayını.
- Tekeli, İlhan. (1994a). *The Development of Istanbul Metropolitan Area*. İstanbul: Kent Basımevi.
- Tekeli, İlhan. (1994b). "Gecekondu." Nuri Akbayar ve diğer. (yay. haz.). *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 3, sf. 381-385. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.
- Tekeli, İlhan. (1996). "Konut Tarih Yazıcılığı Üzerine Düşünceler." *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme*, sf. 6-14. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Tarihsel Toplum Vakfı.
- Tekeli, İlhan. (1996). *Türkiye'de Yaşamda ve Yazında Konut Sorununun Gelişimi. Konut Araştırmaları Dizisi: 2*. Ankara: TC Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı.
- Tekeli, İlhan. (2001). *Modernite Aşılırken Kent Planlaması*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Tekeli, İlhan. (2008). *Göç ve Ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İlhan. (2009a). *Kentsel Arsa, Altyapı ve Kentsel Hizmetler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İlhan. *Kentsel Arsa, Altyapı ve Kentsel Hizmetler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İlhan. (2009d). *Cumhuriyetin Belediyecilik Öyküsü (1923-1990)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İlhan. (2009e). *Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İlhan. (2010). *İstanbul ve Ankara Kent İçeri Ulaşım Tarihi Yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İlhan. (2010b). *Konut Sorununu Konut Sunum Biçimleriyle Düşünmek*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İlhan. (2010c). "Modernleşme Sürecinde İstanbul'un Nüfus Dinamikleri Nasıl Değerlendirilmeli?" Murat Güvenç (yay. haz.), *Eski İstanbullular Yeni İstanbullular*, sf. 11-34. İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.
- Tekeli, İlhan. (2012). *Türkiye'de Yaşamda ve Yazında Konutun Öyküsü (1923-1980)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İlhan., İlkin, S. (1984). *Bahçeli Evlerin Öyküsü: Bir Batı Kurumunun Yeniden Yorumlanması*. Ankara: Batıkent Konut Üretim Yapı Kooperatifleri Birliği Yayınları.
- Tomsu, Leman., Belen, Münevver. (1937). "Ev Projesi." *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 76, sf. 110-111.
- Torlak, Soner., Kulak, Önder. (yay. haz.). (2014). *Mekân Meselesi*. İstanbul: Tekin Yapımevi.
- Türkoğlu, Handan Dülger. (1997). "Resident's Satisfaction of Housing Environments: The Case of Istanbul Turkey." *Landscape and Urban Planning*, sayı 39, sf. 55-67. Hindistan.
- Uşaklıgil, Emine. (2014). *Bir Şehri Yok Etmek: İstanbul'da Kazanmak ya da Kaybetmek*. İstanbul: Can Yayınları.
- Uz, Funda. (2007). *Seksenler İstanbul'u Kentsel Söylemini Popüler Yazılı Medya Üzerinden Okumak* (Doktora tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Uz, Funda. (2011). "Kent'in Genetik Şifresinde Kırık Bir Kod/Fragman; İstanbul Seksenler." *Betonart*, sayı 29. İstanbul: Ofset Yapımevi.
- Uzgören, Nusret. (1955). *Tanınmış Kooperatifçimiz Nusret Uzgören Diyor Ki (1928-1955)*. Ankara: Türk Kooperatifçilik Kurumu.
- Ünlü, Alper. (1998). "Cross-Cultural Analysis of Northern Mesopotamian Vernacular Houses." *Open House International*, cilt 23, sayı 3, sf. 37-44. Gateshead.

- Ünsal, Behçet. (1939). "Kübik Yapı ve Konfor." *Arkitekt Yapı Sanatı, Şehircilik ve Tezyin San'atlar Mecmuası*, sayı 99-100, sf. 60-62.
- Ünsal, Nilay. (2000). *Mimarlık, Konut ve Kadın* (Yüksek lisans tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ünügür, Mete vd. (1988). *Gültepe: An Informal Settlement* (İTÜ Mimarlık ve Oxford Politeknik Departmanlarının ortak saha çalışması)
- Ünügür, S. Mete., Hacıhasanoğlu, Orhan., & Turgut, Hülya. (yay. haz.). (1997). *Culture and Space in the Home Environment*. İstanbul: İTÜ.
- Vanlı, Şevki. (2006). *Mimariden Konuşmak: Bilinmek İstenmeyen 20. Yüzyıl Türk Mimarlığı Eleştirel Bakış*. Ankara: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı.
- Yazıcı, Nurcan. (2007). *Osmanlılar'da Mimarlık Kurumunun Evrimi ve Tanzimat Dönemi Mimarlık Ortamı* (Doktora tezi). İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Türk-İslam Sanatları Programı.
- Yerasimos, Stephanos. (1992). "Tanzimat'ın Kent Reformları Üzerine." François Georgeon & Paul Dumont (yay. haz.), *Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri*, sf. 1-19. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Yıldız, Dilek. (2014). "Modern Dönemin Konut Alanlarının Değişen Yüzü: Koşuyolu Konutları Örneği." *TMMOB Şehir Plancıları Odası Haber Bülteni*, sayı 227, sf. 25-27. Ankara.
- Yırtıcı, Hakkı. (2005). *Çağdaş Kapitalizmin Mekânsal Örgütlenmesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yirmibeşoğlu, G. Funda. (1997). *İstanbul'da İskân Alanlarının Yer Seçiminde Hane Halkı Nitelikleri ve Konut Talebi* (Doktora tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yücel, Atilla. (1977). *Kentsel Konut Topluluklarının Tasarlanmasında Sosyal Sistem İçeriğinin Değerlendirilmesi / Bir Kuramsal Yaklaşım Denemesi* (Doktora tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yücel, Atilla. (2007). "Tarihsellik Üzerine 1+1 Yazı." T. Korkmaz (yay. haz.), *2000'lerde Türkiye'de Mimarlık: Söylem ve Uygulamalar*, sf. 163-183. Ankara: Mimarlar Odası Yayınları.
- Yürekli, Hülya., Yürekli, Ferhan. (2005). *Türk Evi: Gözlemler-Yorumlar. The Turkish House: The Concise Re-Evaluation*, sayı 111. İstanbul: Yapı Yayınları.
- Zeybekoğlu, Senem. (2009). "Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Sanayi Komplekslerinin Mekânsal Analizi: Nazilli, Kayseri, Bursa, Eskişehir."
- Ali Cengizkan (yay. haz.), *Fabrika'da Barınmak Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de İşçi Konutları: Yaşam, Mekân ve Kent*, sf. 215-255. Ankara: Arkadaş Yayınları.

BİYOĞRAFİLER

İPEK AKPINAR

Mimar-akademisyen İpek Akpınar, İTÜ Mimarlık Bölümü'ndeki lisans-yüksek lisans çalışmalarının ardından Bartlett School'da doktorasını tamamladı. Journal of Architecture'ın Yayın Kurulu'nda yer alıyor. Osmanlı Başkentinden Küreselleşen İstanbul'a: Mimarlık ve Kent kitabının editörü; Ayışığı Manastırı ve SSM 10. YIL kitaplarının yazarıdır. İTÜ Mimarlık Bölümü'nde mimarlık, kent, kentli, politika, bellek, temsiliyet ilişkileri ekseninde dersler veriyor.

FUNDA UZ

Mimar-akademisyen Funda Uz İTÜ'deki lisans öğreniminin ardından "Mimarlıkta Zamansızlık" başlığıyla yüksek lisansını, "Seksenler İstanbul'u Kentsel Söylemini Popüler Yazılı Medya Üzerinden Okumak" ile doktorasını İTÜ'de tamamladı, aynı kurumda öğretim üyesidir. Mimari proje stüdyosu yürütmekte; tasarım, eleştiri, kuram dersleri vermektedir. Uluslararası konferanslarda modernite ve bellek, popüler kültür ve söylem ile mimarlık eğitimi üzerine sunduğu bildirileri ve yazıları çeşitli kitap ve dergilerde yayımlanmıştır.

